

Szakdolgozat

Szabó Timea

Vidékfejlesztési agrármérnöki szak

Keszthely

2023.

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Georgikon Campus

Vidékfejlesztési agrármérnök szak

A Zetelaki közbirtokosság, mint gazdaságfejlesztési erőforrás

Belső konzulens: Lukács Gábor
egyetemi docens

Készítette: Szabó Timea
V4IV1P
levelező tagozat

Intézet/Tanszék: Agrár- és Élelmiszergazdasági

Székelyudvarhely

2023.

Tartalom

1.	Bevezetés és célkitűzés	4
2.	Szakirodalmi áttekintés	7
3.	Anyag és módszer	14
3.1	Zetelaka gazdasága	30
3.2	Szövetkezet	33
3.3	Közbirtokosság.....	41
3.4	Zetelaka gazdasága napjainkban	45
4.	Vizsgálati eredmények és értékelésük.....	47
5.	Következtetések, javaslatok.....	53
6.	Összefoglalás	54
7.	Irodalomjegyzék	57
8.	Melléklet	59

1. Bevezetés és célkitűzés

Szakedolgozatom témája gazdaságtörténeti fejlődéstudomány, a választott területem Zetelaka, hiszen ez a község az otthonom. A Világ legkülönlegesebb dolga az, hogy ha tudod, hogy honnan származol, kik voltak a felmenőid, milyenek voltak. Mit tettek a múltban, ami a mi életünkre is kihat. Mennyire őrizték meg önmaguk valós jellemét, a népünk hagyományait, kulturális tevékenységeit. Mik azok az elvek, amiket a népünk követett, hogyan és miként tudta fenntartani önmagát. Mik voltak azok a behatások, amik megváltoztatták a népünk gazdasági helyzetét és hogyan vészelték át. Gazdasági fejlődése az évszázadok alatt milyen fejlődésen ment át, milyen megoldásokat kerestek, milyen területeket fedeztek fel, amik segítettek a község gazdaságának felvirágoztatásában.

Az otthon mindenkinek mást jelent. Az otthon lehet egy hely, egy személy egy érzés, amikor önmagad lehetsz, nem kell behúzott pocakkal, összeszorított fogakkal koncentrálni arra, hogy mit teszel, mondasz, hogyan viselkedsz. Az otthon relatív, de mindenki számára ugyan azt az érzést jelenti.

Szakedolgozatom célja megismerni, megvizsgálni és megpróbálni javaslatokat tenni a nagyobb gazdasági fejlődés érdekében. Tehát megvizsgálom Zetelaka első feljegyzéseit, életstílusát, megélhetési lehetőségeit, a népi kultúra fejlődését, gazdaságának kialakulását és fejlődését, figyelembe véve a történelmi hatásokat ez alatt értem az Osztrák-Magyar Monarchiát, az első, illetve második Világháborút, kommunizmust és rendszerváltást. Ezek voltak legnagyobb hatással a nép életére és életszínvonalára a történelem során, amelyek nyomot hagytak a község életében.

Napjainkban minden településnek és lakosságának igénye és elvárása a vidék fejlesztése. Habár mindenkinek mást jelent, mint fogalom, de azért abba egyet kell, hogy érteni, a lényeg a fejlődés. A mezőgazdasági szaktanácsadás egy olyan tág értelmezési kört írt le, amit igazából nem lehet egyféleképpen definiálni. Szerintem a szaktanácsadás egy olyan tevékenység, amely nagyon sok ágazatot befolyásol és hatalmas felelősséggel tartozik „*A szaktanácsadás olyan képzési folyamat, amely a megfelelő információk biztosításával képessé teszi az embereket arra, hogy forrásaikat optimálisan használják fel.*” *Anglia (IanWallarce, Vidékfejlesztési Tanszék, Readingi Egyetem).*

A szakedolgozatom témájának választásakor mindenképp olyan számomra közel álló témában szerettem volna dolgozni, ami nagyon fontos és szívemhez közel áll. Ezért is választottam a gazdaságtörténelmi megközelítést, amelyet a saját településem vizsgálatával,

otthonom felfedezésével tölthetek. Zetelaka csupán egy község, nem mérvadó teljesítményekkel, egy átlagos község Erdély északkeleti részén a Madarasi-Hargita hegy lábánál. Kutatásaim során érdekes tényekre, történetekre és írásokra bukkantam, amelyek nagyon sok mindenre rácsfolnak. Nagyon sok itt született embernek fogalma sincs azokról a dolgokról, amelyek itt, ebben a kicsinyke kis községben történtek, én sem hittem volna, hogy a történelem során nagyon is sok minden történt itt, és ami teljes mértékben meglepő a Közbirtokosság, amely Románia szerte az egyik legnagyobb erdő, illetve legelő vagyonnal rendelkezik. A Zetelaki közbirtokosság nem csak, hogy fent tartja a meglévő erdőket és legelőket, hanem tudatosan foglalkozik az erdőgazdálkodással, a legelők lefedésével a juhászat fenntartásával, egy körforgásként működteti. Hiszen a juhászoknak kiadott legelő részre vízrendszert, mély kutakat, és villanypásztorokkal bekerített területeket biztosít, ezek mellett a gazdák jószágai őrzési költségének felét átvállalta - visszatérülő haszna van az APIA pályázatok kihasználásával. Ezek mellett fent tart egy nagyszámú szarvasmarha farmot, valamint 5 hektár málnaültetvényt és 1 hektár áfonya ültetvényt. A termékek feldolgozásában pedig a saját gyümölcsfeldolgozó üzemük áll rendelkezésükre, ahol nem csak a málna és áfonya kerül feldolgozásra, hanem minden olyan termés, erdei gyümölcs, gomba, amely a közbirtokosság területén megterem.

A falvak, községek megadják az embernek azt a plusz erőt, a támaszt, a biztonságérzetet, hogy igenis mindig van helyed itt, mert ide tartozol, egy család, egy vér és egy közösség vagyunk. Azért is választottam saját otthonom a szaktanácsadás projekt témájának, mert ide tartozom, ebbe a csodálatos közösségbe születtem bele, itt éltek a felmenőim és én is itt élek a családommal. Zetelaka, egy olyan település, amely az évszázadok alatt töretlenül, szikla szilárdan megállta és megállja a helyét. A székely jellem, ami nálunk az igazi vasszékely szimbólum megmutatta azt, hogy lehet bármilyen rendszer, háború, felkelés a zetelaki emberek teljes mértékben együtt tudtak és tudnak működni egymással.

Zetelaka történelmi és társadalmi helyzetének bemutatása és kutatása által betekinthessem ősi családjaink életébe. A rengeteg kutatás, sikeres eredményeket hozott, hiszen a családom múltjának felkutatása által olyan információkat tudtunk meg, amikkel idáig nem voltunk tisztába. Teljesen világossá vált számomra az, hogy a családom mennyit dolgozott és harcolt a vagyon és a földek megtartásáért, és mi is a mai generáció ezt kellene tenniük, kövessük példájukat és nem az új eszmények kövessük. Hiszen a családnál, a család szereteténél, a hitnél és a hazánál fontosabb nincs is. Az otthon érzése, ami a mai világban olyan ritkán adatik meg. A hova tartozás amikor az ember tudja, bármi is történjen van körülötte olyan emberek akikre számíthat, tudja azt, hogy soha nincs egyedül, elveszetten szürkén.

„Nézd ezt a fát. Látod a sok falevelet rajta? Mindegyiknek, még a legkisebbiknek is van mélyen lent a földben egy kis hajszálgökörecskéje, mely élettel látja el. Ősszel lehull a levél, igaz. Minden ősszel lehull. De annak a kis hajszálgökörecskének a jóvoltából visszatér újra minden tavasszal. Ha azonban a gyökérszál pusztul el ott a föld alatt, a levelecske nem tér vissza többé, s idő múltával elpusztul a fa is. Mert a gyökérben van az élet, érted? Aki pedig elmegy, nem viheti magával a gyökereket. S akinek nincs gyökere, az elvész. Sok magyar veszett el így, nagyon sok. Gondolj a gyökérre.”¹ (Wass Albert)

¹Wass Albert: *Rézkígyó -Hagyaték*, XVIII. fejezet, 248-249. old., Kráter Műhely Egyesület, 2002.

2. Szakirodalmi áttekintés

Általános bemutatása

1. kép: Zetelaka község elhelyezkedése Romániában, Hargita megyében
Forrás: saját szerkesztés

Földrajzilag a Hargita-hegység dél-nyugati lábánál, a Nagy- Küküllő felső szakaszán alakult ki évszázadok során e székely-magyar nagyközség. Székelyudvarhelytől észak-keletre 12 km távolságra találjuk a község központot Zetelakát. Keletről a Láz (817 m) és a Somos-tető (871 m) magas vulkáni fennsíkja határolja, nyugaton pedig a Nagy-Küküllő és a Bosnyák-patak vízválasztóját hordozó dombsor, a Szentkirályi-hegy (789 m), a Hosszúmező (751 m), a Padsarok és az Aklosdomb határolja. A község tengerszint feletti átlagos magassága 550 m, területe kb. 19.255 hektár. Az adminisztratív terület 36,06 %-át a mezőgazdasági területek, a kaszálók és szántók adják, hasonló arányban 37,67 %-ban találunk erdős területeket, míg a legelők az összterület 18,04 %-át teszik ki. A 2011-es népszámlálás adatai szerint Zetelaka község 5.643 lelket számlál. Az összlakosság mintegy 98,4%-a magyarnak vallja magát.² Az itt élők erős lokális identitással rendelkeznek: hűen őrzik és ápolják székely örökségük. A település arculatát és hangulatát nagyban meghatározzák a kulturális és vallási tradíciók.

²<http://statistikak.erdelystat.ro/adatlapok/zetelaka/1456> (Megtekintve: 2023.04.28.)

A község földtana és ásványi kincsei

A község területét, amelynek egy része az Udvarhelyi medence északi részén terül el az eocénban tenger borította. Az eocén egy földtörténeti kör, amely 56 millió évvel ezelőtt kezdődött és 33.9 évvel ezelőtt fejeződött be. Az idő elteltével a tenger fokozatosan visszahúzódott, így az Udvarhelyi medence és vele együtt Zetelaka területe is szárazzá vált. A miocén korban (23,03- 5,3 millió évvel ezelőtt) a Kárpát-hegység kialakulásának idején működni kezdtek a Hargita-hegység vulkánjai. Az idő elteltével a vulkáni aktivitás megszűnt. Ugyanakkor a község területének kőzettani felépítésében megtaláljuk az eruptív és az üledékes kőzeteket is.

A Fenyédi Erdészet közel 178 talajszelvényt készített a talajtípusok tanulmányozása céljából.

	A talajok megnevezése	százalék
1	sárgásbarna savanyú erdei talaj	11%
2	barna erdei és gyengén savanyú erdei talaj	77%
3	savanyú barna erdei talaj	8%
4	degradálódó podzol	2%
5	barna podzol talaj	1%
6	nyirkos nedves erdei talaj	1%

2.táblázat (Fenyédi Erdészeti Hivatal adatai)

Domborzati viszonyok

Zetelaka domborzatára többnyire a hegység jellemző. A Nagy-Küküllő mentén néhány százhektárnyi lapos terület található, a határ többi része oldalas vagy fennsíkon elterülő dombos hely. A község két oldalán záporpatakok találhatóak, amelyek a nagyobb mennyiségű csapadékok hatására megáradnak. A község lakói fák ültetésével védte ki az árvizet. A község domborzatának változatosságai színesebbé tették az összképet, hiszen a domborzati formákhoz igazodó utcaszerkezetek és a változatos udvarformák igazán jellegzetessé tették a község összképét, hangulatát.

Éghajlat

Zetelaka területe nagy részben a Nagy-Küküllő dombvidéke, az Udvarhelyi-medence északi irányában helyezkedik el, ezért éghajlata két tájegységre osztható. A medencei éghajlata, ami megegyezik Székelyudvarhely éghajlatával, és a fennsíki éghajlat, amely a medencei éghajlathoz képest hűvösebb és csapadékosabb. A vidékre jellemző a mérsékelt szárazföldi éghajlat. Udvarhelyi medence átlaghőmérséklete 1872-től 2022-ig +6-8 ° között van.

Növény és állatvilág

Zetelaka erdős területei igen változatosak: 59% lucfenyő, 5 % jegenyefenyő, 29 % bükk, 5 % tölgy. Az erdőkben mindenféle nagyvad megtalálható, többek között medve, hiúz, farkas, nyest, róka, vaddisznó, szarvas, őz. Az erdők és füves területek gazdagok a zamatos gyümölcsök és értékes gyógynövények tekintetében is. Elterjedt a boróka, fekete és vörös áfonya, erdei szamóca, különféle gombák (Zetelaka Község Fenntartható Fejlesztési Stratégiája 2015-2020, 2015).

Zetelaka állatvilágát nagyban befolyásolja a Madarasi-Hargita hegy közelsége és a nagy kiterjedésű lucfenyvesek jelenléte. A község erdeiben élő emlősök közül a legfontosabbak a barnamedve, a farkas, róka, hiúz, vadmacska. Növényevő állatok közül a gímszarvas, őz, vaddisznó, mezei nyúl. A madarak közül előfordul a siketfajd, császármadár, egerészölyv, szirti sas, macskabagoly, uhu, fenyves cinege, keresztcsőrű, fenyőszajkó, hegyi cinege, nagy kárókatona, szürke gém, búbos vöcsök. A hüllők közül megtalálható a vipera, elevenesülő gyík. A kételtűek közül az alpesi gőte és a kárpáti gőte. Halak közül a sebes pisztráng, botos kölönte, Kövi csík, kárász, ponty, harcsa, süllő, csuka, paduc, menyhal.

Vízrajz

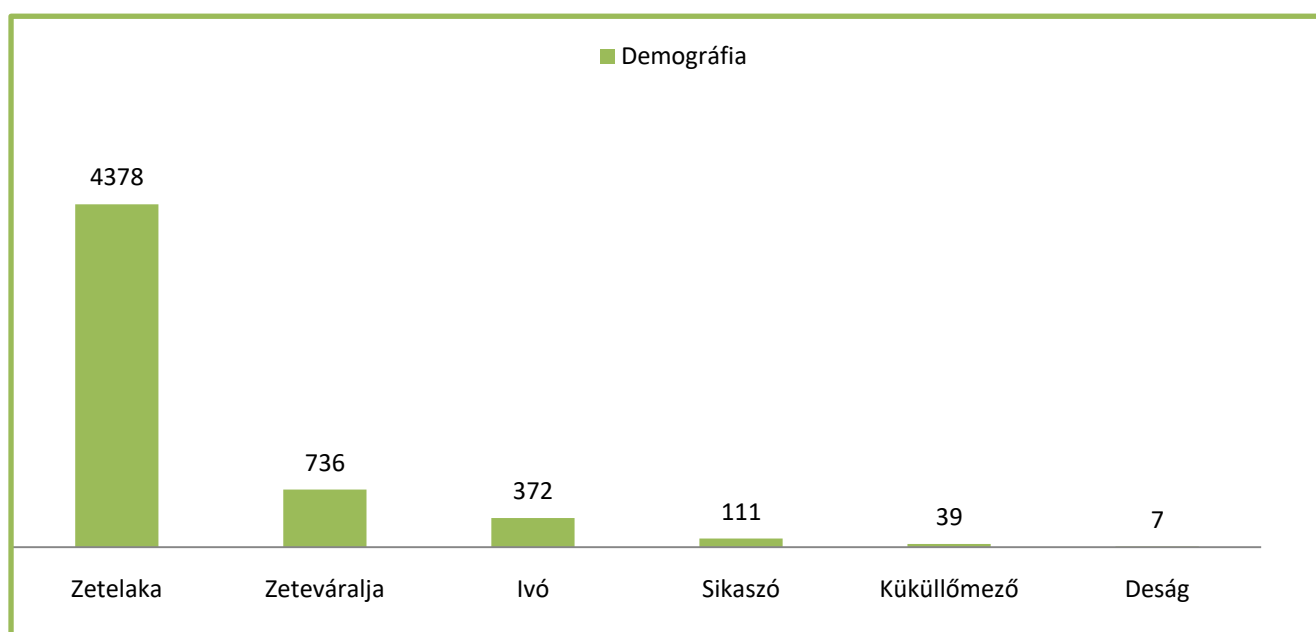
A község vízhálózata sűrűnek mondható, leginkább hegyi patakok, források hálózata amely, nagy része a Nagy- Küküllőbe ömlik vagy a mesterséges gát gyűjti össze. A zetelaki víztározó építését a kommunizmus idején kezdték el, 1976-ban, viszont csak 1992-ben sikerült befejezni, a rendszerváltás után. Célja az árvízvédelem, a folyószabályzása és az energiatermelés, nagyjából 49 millió köbméter vizet tud befogadni.

Demográfiai jellemzői

A demográfiai elemzések a község emberi erőforrásainak feltérképezése által, és a község népesedési folyamatokat igyekezik felfedni, rámutatva az abban rejlő potenciálra és az abból fakadó szükségletekre is. A községben élő emberek erős lokális identitással rendelkeznek: hűen őrzik és ápolják székely örökségük. A település életét nagyban meghatározzák a kulturális és vallási hagyományok. Évszázadokon át a famegmunkálása biztosította a lakosság számára a mindennapi betevőt, napjainkban a fafeldolgozás mellett a turizmus is jelentős részét adja a helyi gazdaságnak. A fa nem csupán a helyiek megélhetését tette lehetővé, hanem ahhoz is hozzájárult, hogy a község lakói igen gazdag székely épített örökséggel büszkélkedhetnek, táj jellegű házak és székely kapuk sokasága gyönyörködteti az ide érkezőket.

A Közép-romániaifejlesztési régió lakosságának 13,1%-át Hargita megye lakossága adja. A terület a 2011-es adatok szerint 310.867 főt számlál, amelynek 12,96 %-a román, míg 85,21%-a magyar nemzetiségűnek vallja magát. Az állandó lakosság nagyobb része 57,4% vidéki, míg 42,6% városi

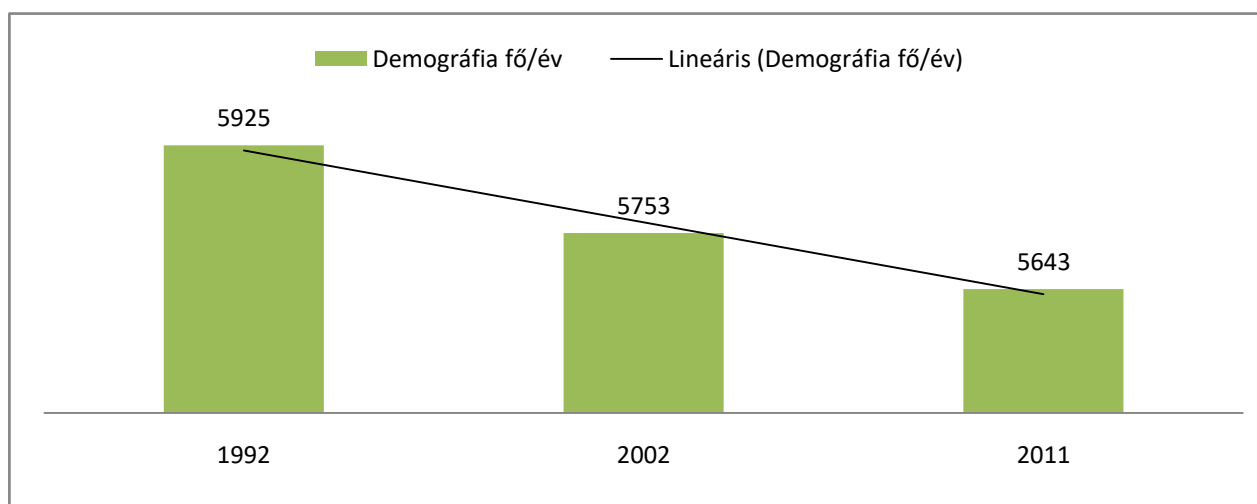
környezetben él. Az 5.643 lelket számláló Zetelaka község az ötödik legnépesebb községközpont Hargita megyében.³Zetelaka község állandó lakosságának túlnyomó része Zetelakán, a községközpontban él. Jelentősen kevesebb a zetevárallaiak lélekszáma. Ivó,Sikaszó, Küküllőmező és Deság állandó lakossága a község alig 9,37%-át adja, miközben ezek a települések turizmus szempontjából a község vonzerejének meghatározó tényezői, a helyi turizmus nélkülözhetetlen pillérei.*(lásd 1. ábra)*

1. ábra:Zetelaka község népesség megoszlása települések szerint
Forrás: saját szerkesztés Zetelaki Polgármesteri Hivatal nyilvános adatai alapján

Az állandó lakosság létszáma Zetelaka községben 1992 és 2011 között tehát mindösszesen 4,75%-al csökkent. A lakosságszám negatív alakulására leginkább a ki és elvándorlás nagymértéke adhat magyarázatot. A rendszerváltás utáni években, ebben a térségben is érzékelhető volt a Magyarországon munkát vállalók magas aránya. A külföldi munkavállalási tendenciá az Unió csatlakozása után sem szűnt meg, bár némileg átalakult: a korábbi magyarországi úticélok helyett, távolabbi országokba is utaznak székely munkavállalók.*(lásd 2. ábra)*

³<http://statistikak.erdelystat.ro/adatlapok/hargita/3256> (Megtekintve: 2023.04.28.)

2. **ábra:**Zetelaka népesség számának alakulása 1992 és 2011 között

Forrás: saját szerkesztés, Zetelaki Polgármesteri Hivatal nyilvános adatai alapján

A népességszám alakulása mellett a demográfiai jellemzők sorában azt is figyelemmel kell követnünk, hogyan oszlik meg a lakosság korcsoportonként. Mindezek fontos alapot nyújtanak úgy a gazdasági, mint a szociális, az oktatási vagy éppen az egészségügyi hosszú távú tervezés során. A 2011-es adatok alapján elmondható, hogy kedvező képet mutat a község korösszetétele. A népesség legnagyobb részét az aktív korúak adják (15-64 év). Ebbe a korcsoportba összesen 3.807 főt sorolhatunk, ők a helyi lakosság 67,46%-át jelentik.

A gyermekkorúak (0-14 évig) az összlakosság 17,3%-át teszik ki, míg az időskorúak aránya 15,1%-os. Ugyanez az arányosság a nemek megoszlása szempontjából is érzékelhető. Zetelaka községben a férfiak száma mérsékelten nagyobb, mint a nőké. A községben 2.893 férfi és 2.750 nő él.

Román név	Magyar név	Összlakosság	Magyar lakosság	Magyarok aránya
Zetea	Zetelaka	4 378	4 230	98,1%
Sub Cetate	Zeteváralja	736	727	99,3%
Izvoare	Ivómezeje	372	349	99,1%
Șicasău	Sikaszó	111	106	99,1%
Poiana Târnavei	Küküllőmező	39	39	100%
Desag	Déság	7	7	100%

1. **táblázat:**Zetelaka község lakosságának anyanyelve szerinti megoszlás

Forrás: Zetelaki Polgármesteri Hivatal nyilvános adatai alapján

<http://statistikak.erdehystat.ro/adatlapok/zetelaka/>

Etnikum szerinti megoszlás *(lásd 2. táblázat):*

	1977	1992	2002	2011
Összlakosság	6 138	5 979	5 753	5 643
Román etnikum	37 (0,6%)	50 (0,8%)	32 (0,6%)	23 (0,4%)
Magyar etnikum	6 097 (99,3%)	5 928 (99,1%)	5 721 (99,4%)	5 458 (98,4%)
Roma etnikum	4 (0,1%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	67 (1,2%)
Német etnikum	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)
Egyéb etnikum	0 (0,0%)	* (-)	0 (0,0%)	0 (0,0%)
<i>nincs adat</i>				95

2.táblázat:Zetelaka község etnikum szerinti megoszlása

Forrás: Zetelaki Polgármesteri Hivatal nyilvános adatai alapján

<http://statistikak.erdehystat.ro/adatlapok/zetelaka/>

Vallás szerinti megoszlás *(lásd 3. táblázat)*:

	Személy	Arány (%)
Ortodox	21	0,4%
Római katolikus	5 302	95,7%
Református	90	1,6%
Pünkösdista	*	-
Görög katolikus	0	0,0%
Baptista	0	0,0%
Adventista	0	0,0%
Unitárius	60	1,1%
Jehova tanúi	64	1,2%
Evangélikus-lutheránus	0	0,0%
Egyéb	0	0,0%
Felekezeten kívüliek és ateisták	4	0,1%
nincs adat	100	

3. **táblázat:** Zetelaka község vallási hovatartozás szerinti megoszlása

Forrás: Zetelaki Polgármesteri Hivatal nyilvános adatai alapján,

<http://statisztikak.erdelystat.ro/adatlapok/zetelaka/>

3. Anyag és módszer

Kutatásom fő célja mindamellett, hogy sikeresnek nevezhetem Zetelaka község történelmének kutatását és sikeres anyag és információkat szerezhettem az, hogy bebizonyítsam a Zetelaki Közbirtokosság tevékenységének gazdasági szerepét és fontosságát a község gazdasági fejlődésében. A mélyinterjú felmérést választottam, hiszen ezzel a felméréssel a válaszadó személy a saját szavaival oszthatja meg a gondolatait, véleményét és érzéseit. A célcsoportom olyan 18-86 év közötti személyek, akik a községben élnek vagy éltek, rendelkeznek közbirtokossági arányjoggal és aktívan részt vesznek a község életében. A szakirodalomra, a történelmi kutatásaimra és a közbirtokosság adatai és ismereteire támaszkodva fogalmaztam meg kérdéseimet. Leginkább arra voltam kíváncsi, hogy az embereknek milyen véleményük van a község és a birtokosság vezetőségével kapcsolatban és ők hogyan látják melyik az a bizonyos irány, ami növelne a község színvonalán, fejlődéséhez nagyban hozzájárulna és ezekben milyen szerepet vállalhat maga a birtokosság. Az interjú alanyain kívül sikerült a Zetelaki Közbirtokosság elnökével, Boros Józseffel is készítenem egy kisebb interjút, amelyben elég részletesen beszámol a mostani fejlesztésekről.

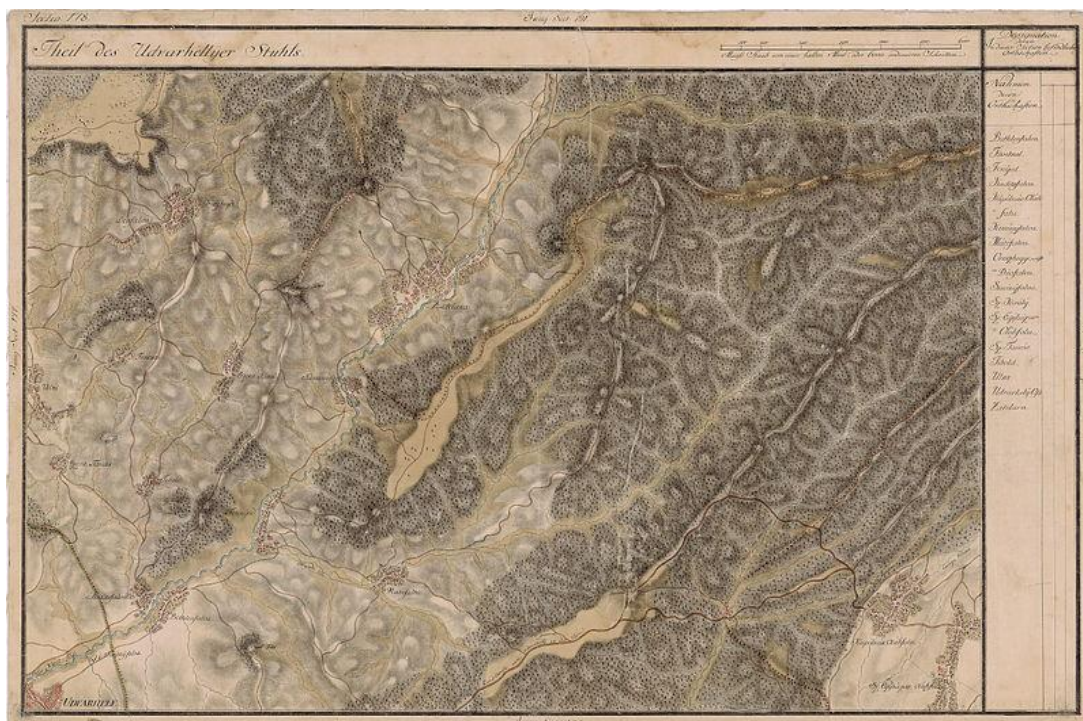
Az interjúk személyesen és telefonon zajlottak, néhány bemelegítő kérdéssel, hogy az alanyok ne érezzék magukat feszélyezve és oldjam a hangulatot. Majd igyekeztem biztatni az embereket a minél őszintébb válasza. Azt tapasztaltam, hogy több ember, ahogy meg tudták a dolgozatom témáját vagy lemondta, vagy nem volt hajlandó válaszolni a kérdéseimre. Ebből arra a következtetésre jutottam, hogy a község lakói, ahogy a saját véleményükről kérdezzük őket és a nevüket is kell adják hozzá, nem szívesen osszák meg senkivel. Vagy volt olyan eset is, hogy attól tart, hogy ki tudódik, amit mond és ő ezt nem szeretné.

Saját vizsgálatok

Primér kutatást végeztem Zetelaka történelméről és gazdaságáról. Kutatásom fő célja mindamellett, hogy sikeresnek nevezhetem Zetelaka község történelmének kutatását és sikeres anyag és információkat szerezhettem az, hogy bebizonyítsam a Zetelaki Közbirtokosság tevékenységének gazdasági szerepét és fontosságát a község gazdasági fejlődésében. A mélyinterjú felmérést választottam, hiszen ezzel a felméréssel a válaszadó személy a saját szavaival oszthatja meg a gondolatait, véleményét és érzéseit. A célcsoportom olyan 18-86 év közötti személyek, akik a községben élnek vagy éltek, rendelkeznek közbirtokossági arányjoggal és aktívan részt vesznek a község életében. A szakirodalomra, a történelmi kutatásaimra és a közbirtokosság adatai és ismereteire támaszkodva fogalmaztam meg kérdéseimet. Leginkább arra voltam kíváncsi, hogy az embereknek milyen véleményük van a község és a birtokosság vezetőségével kapcsolatban és ők hogyan látják melyik az a bizonyos irány, ami növelne a község színvonalán, fejlődéséhez nagyban hozzájárulna és ezekben milyen szerepet vállalhat maga a birtokosság. Az interjú alanyain kívül sikerült a Zetelaki Közbirtokosság elnökével, Boros Józseffel is készítenem egy kisebb interjút, amelyben elég részletesen beszámol a mostani fejlesztésekről.

Történelmi áttekintő

Zetelaka nagyon régi község, keletkezéséről pontos adatok nincsenek, viszont Orbán Balázs Székelyföld leírásában így írja: „Zetelaka oly régi telepítvény, hogy a csíki krónikában még a Szent-István előtti korban is előfordult; a XIV. század elején *Zokalaka* és *Zachalaka* név alatt, mint tekintélyes önálló egyházmegye szerepel.” A község első neve Cseleháza volt és a mai fekvésétől nem messze északra 6km-re feküdt, amelyet a tatárok felégettek viszont a falubeliek egy csel segítségével megmenekültek, innen az elnevezés. Egy másik magyarázat szerint a falu nevét az elsüllyedt Zete váráról kapta. Orbán Balázs írása alapján: „A falun felül negyedórára Cselő nevű tér van a Küküllő kiszélesedő völgyében. Hagyományok szerint kezdetlegesen Zetelaka itten feküdt s még ezen rejtett helyzetében is feltalálta a tatároknak egy dúló csoportja, mely elől lakói felmenekültek a Küküllő és Sikaszó összefolyása védte Kerekdomb nevű helyre. A tatárok utánuk nyomultak, de a Bátor Balázs által védelemre lelkesített nép ellen állott, ezek a mit sem sejtő tatárokat egészen közelre bevárván, olyan tüzet adtak, hogy nagyszámú tatár maradt halva, a többiek eszeveszetten száguldottak vissza, menekültekben azonban felgyújtván a falut, úgy elpusztították, hogy csak két malom-ház maradt meg. A lakósok lejöttek menhelyökről s feldúlt falujukat alább mostani helyére építették fel.”

2. kép Zetelaka térképe 1769-1773 között

forrás:

https://hu.wikipedia.org/wiki/Zetelaka#/media/F%C3%A1jl:Josephinische_Landaufnahme_pg178.jpg

3. kép Zetelaka pecsétje 1905

Forrás: http://www.minden-ami-magyar.hu/pecset_right.php?m=23&n=2

Zetelaka, a XVII század elején kiváltságos nagyközség volt. Bel igazgatása és igazságszolgáltatása tekintetében önkormányzattal bírt. Később a község országgyűlési képviselettel is bírt. 1630. március 11.-én Székelyudvarhely közgyűlésén kihirdették, hogy Zetelaka kiváltságos levelet kapott Bethlen Gábortól 1622. szeptember 25. én. A kiváltságlevelél felmenti a zetelaki népet minden adó alól a zord vidék és a megélhetés elősegítéséért és így a családok gyarapodhassanak. A zsidó szállítások állttal nagyobb hasznát vehesse az ország, következő szabadságokat és előjogokat ad nekik és utódainak:

4. Udvarhelyszék kapitányaitól és királybíróitól függetlenek s a fejedelem fehervári gondviselőitől függenek, de azoktól is csak védlevelél értelmében. Udvarhelyszéki tiszteknek nyomozást tartani, tőlük bírságot venni nem szabad, ne legyen köztük büntetés joga, csak a fehervári gondviselőknél.
5. Szabad egy bírót (királybíró – iudexregiust) és 12 esküdtet választani szokásaik és rendszabályaik szerint.
6. A 25 forintos pénzügyeket végleg elintézhetik, ha azt meghaladja az ügy, akkor is csak felsőbb jóváhagyásra.
7. Senki közülük jobbágyságra magát le nem kötheti, földjére jobbágyot nem telepíthet, a közteher alól senkit ki nem válhat. Aki ezt tenné fogassék el, ha valaki elszöknék, öröksége és ingóságai, javai foglaltassanak le a község számára.
8. Udvarhelyszék tisztjeinek bármilyen fizetési vagy szolgálati rendelete és kényszerítése ellen magukat oltalmazhassák, s közbeni magaviseletükért csak a fehervári udvarház gondviselője előtt legyenek felelősségre vonhatók. (Deák Ferenc feljegyzései által).

Rákóczi György fejedelem 1631. június 16-án Gyulafehérváron kiadott kiváltságlevelé megerősíti Zetelaka kiváltságát. 1701-ben I. Lipót császár is minden változtatás nélkül elfogadja. Viszont 1703-ban a szék képviselői kieroszakolják az adó fizetést, amik az évek során csak szaporodtak.

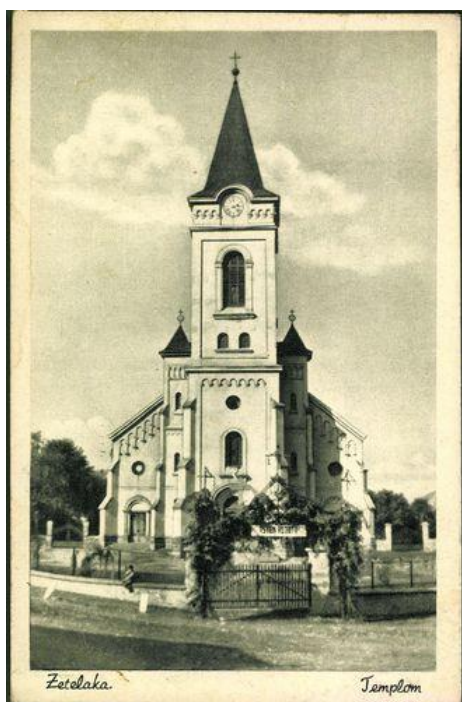
Zetelaka követei részt vettek 1787 es országgyűlésen, viszont az Olahfalual való versengés, miszerint Olahfalu régebben élvezte országgyűlési képviseletet így Zetelaka kiesett az országgyűlés meghívottaiból és visszafokozták, mert egy térségen belül nem lehetett két erős identitással rendelkező község. Viszont ezen a rövid időn belül is sikereket ért el és sikerült adómentessé tenniük Zetelakát: „Zetelaka privilegiatus községek a nemzeti fejedelmek és királyoktól nyert kiváltságok értelmében minden adók alól, melyekkel szabadalmaik értelmében nem kötelesek, felmentetnek. ” Alapvető megélhetőségük a zsidelygyártás és a fakitermelés volt, amelyek szállításában nagy szerepet játszott a Nagy-Küküllő. Hankó Vilmos így fogalmazott: „Zetelaka egy gyártelep benyomását teszi az emberre, minden házban egy zsidelyműhely. Fűsiketítő láрма fogadja itt az embert. Csattog a fejsze, recseg-ropog a fa, zúg a malomkerék, zakatol a fűrész, sívít a bárd.” Virágzó kereskedelmet folytattak nem csak szomszédos falvakkal, hanem külfölddel is leginkább zsidelyekkel, hamuzsírral, amit fehérítésre használtak (zetelaki királybíró Szabó Gergely és pap bátyja Szabó Péter kezdtek el a faluba az 1860-as években, az információt Szabó Bernadett a királybíró menyétől volt feljegyezve Deák Ferenc által). Továbbá kereskedelmet folytattak még fafaragással gyártott dísz tárgyakkal. Az idők folyamán a lakosság hatalmas számban szaporodott, a település egyre jobban nőtt, amíg hatalmas faluvá nőtte ki magát. Így jött létre: Zeteváralja, Deság, Sikaszó, Ivó, Küküllőmezeje falvai, amelyek közigazgatásilag Zetelakához tartoznak napjainkban is.

A zetelaki római katolikus templom

A pápai tizedjegyzékben találunk említést először Zetelaka katolikus plébániájáról 1333-ban „Benedictus Sacerdos de Zokolakasolvit III banales” Dávid László feljegyzései és tanulmányai alapján. A tatárjárások következtében a templomok nem maradtak meg. 1755-ben kezdték el az első templomot, amely 155 évig állt. 1896-ban megszületik a határozat, miszerint új templomot építenek a községben a rohamos számban növekedő népesség figyelembe vételével.

Haberstumph Károly 1910-ben készítette az új templom tervét, amely alapján pár éven belül sikerül össze szedni az anyagiakat a megvalósításhoz. 1913-ban megkezdődik Fekete Béni székelyudvarhelyi építész felügyelete alatt az építkezés. 1918, november 26.-án tragikus körülmények között meghalt Sebestyén Mózes esperes, akit rablás során gyilkoltak meg mai napig ismeretlen elkövetők, miután nem találták nála az építésre szánt pénzt. A tragédia nagyon befolyásolta a továbbiakban az építkezés kimenetét, így csak 1921-ig a munkálatok szüneteltek, majd 1923. július 14-15-16-17-18. feledhetetlen szép ünnep volt Zetelakán írja a Székely Közélet 1923.július 22.-ei hírlapjában. A templom 1912 és 1914 között épült és a vidék legnagyobb

templomaként van számon tartva. A templom háromhajós és több mint ezer lélek befogadására alkalmas. Kétágú tornya 45 méter magas.

4. kép Zetelaki templom képeslap
1941forrás:

<https://gallery.hungaricana.hu/hu/SzerencsKepeslap/1372751/?img=0>

A zetelaki nagytemplomot a harangjaitól az első világháború során megfosztották. Pál Albert igazgató – tanító a Hogyan szólal meg a zetelaki nagyharang? című füzetében ezt írja: *„...és amikor szép, nagy templomunk annyira rendbe tudták hozni, hogy már csak a harangok hiányoztak elhatározták, hogy a harangok beszerzésére gyűjtést indítanak.”* Az összegyűlt pénzből egy 547 kilós E hangú harangot öntettek ezzel az írással *„In Honorem Beatae Mariae Virginiae Natae. Öntették a zetelaki hívek. Egy 173 kilós H hangú harangot adományoztak a zetelaki utolsó királybíró Szabó Gergely és felesége Lukács Regina emlékére gyermekei,* amelyre ezt a felíratott vésették: *„ In Nimine Sancti Gregorii Papae. Zetelaki Szabó Gergely utolsó királybíró és neje Lukács Regina emlékére öntették gyermekei.”* A harangok 1925. május 23-án érkeztek, amely alkalmából ünnepi sorfalt állt a falu,

majd másnap 24.-én Fuchs Gusztáv esperes jelenlétében fel is szenteltek.

Az oktatás

Az első feljegyzések szerint már az 1800-as évek elején működött az oktatási rendszer a község területén. Az iskola alapításáról pontos feljegyzések nincsenek, viszont az egyház feljegyzései szerint a lelkész folytatott oktatást a kántor segítségével három osztályig. A lelkész, mint pár feljegyzésben megtaláltam egy zsindelytetejű faházban folytatta az oktatást, amelyet a falu építet és az ők feladatuk volt a fenntartása, viszont a tanító felkérését és bérezését már a lelkész feladatának számított. A zetelaki Domus Historiában található: *„Van Zetelakának elemi tanodája 3 fi- és 2 leányosztállyal ellátva. A segédlelkész és 2 tanító működnek az iskolában rendszeresen. Igazgató mindig a plébános.”*

A zetelaki oktatástörténete fennmaradt adatai alapján megtudjuk a XIX. században:

- 1824-ben 150 gyermekből csupán 50 jár iskolába.
- 1831-ben két tantermes iskola épül, így külön teremben tanulnak a fiúk és a lányok.
- 1862-ben a község iskolaköteles gyermekek száma megközelíti a 400-at amelyből, mint egy 250-300 aktívan részt vesz az oktatásban.

- 1870-es statisztika alapján zsúfolt osztályokról beszélhetünk ezekben az években már, hiszen a fiuknál az alsó osztályban, amelyből I. osztályban 94 tanuló és a II. osztályban, mint egy 30 tanuló igényelte az oktatást. A felső osztályban pedig 27 tanuló. A lányoknál I. osztályban 85, a II. osztályban 44 és a III. osztályban 24 tanuló vett részt az oktatásban.
- 1874-ben kezdték el a nagy iskola építését, amely 3 éven belül meg is épült, viszont egy erősebb járvány miatt 1877 és 1879 között az oktatás szünetelt.
- 1885-ben 5 tanerős lett az iskola.

Az 1900-as évek új század új kezdet elven, a XX. században megszűnik a néptanoda, megszűnik a káplán-tanítói állás és rendes tanítók tanítanak a község iskoláiban.

- 1906-ban szolgabírói rendelet jelenik meg, amelyben a hatóságok szorgalmazták a nyári tanodát, ahova a nyári szünetben járathatják a családok gyermekeitet felügyelet és oktatás céljából. Viszont a község mezőgazdaságában a nyári takarmány és munkálatok nem engedték meg sem anyagilag sem időbeni megfizethetőségét. A családoknak mivel akár 15-20 kilométert kellett utazniuk földjeikhez, így ilyen időszakokban a tanyáikra költöztek a föld megmunkálás céljából és csak a takarmánnyal, ősszel költöztek vissza a faluba. Pár éven belül a nyári tanoda bezár.
- 1927-ben az igazgatást kiveszik az egyház kezéből és kinevezik az első igazgatót.
- 1934-ben elindult az állami iskola, így a római katolikus iskola csak annyi diákot fogadhatott be, ami a működési engedélyben elő volt írva, persze nem tartották be.
- 1934.február 5-én a megyei tanfelügyelő ellenőrzést tartott és jegyzőkönyvbe vette azt, hogy minden osztályban sokkal többen vannak, mint a 24268/1928-as rendelet értelmében megengedett. Összesen 173 tanulóval volt több diák a megengedettnél, így a Római Katolikus felekezeti iskola felszólították a rendelet betartására és a létszámon felüli diákokat irányítsák át az állami iskolába. Továbbá a jegyzőkönyvben az is szerepelt, hogy nem volt gond, hogy 173 magyar ajkú diák román nyelven volt kénytelen tanulni az állami iskolában, viszont egyetlen román ajkú diák sem kellett magyar nyelven tanuljon és ez nagy gondot jelentet a román állam számára. Így nagy odafigyeléssel tartották nyomon az oktatás működését.
- 1940-ig román nyelven folyt az oktatás.
- A II. világháború alatt tovább folytatódott az oktatás viszont a férfi tanerők hiányában kevesebb volt a tanerő.
- 1948-as tanügyi reform keretein belül megszűnik az egyházi iskola. Községünk iskola hálózata kibővül.

- 1959-ben elkezdődik az esti tagozat és több szak is létrejön.
- 1972-ben a román oktatási minisztérium megszüntet nagyon sok líceumot, bele értve a zetelakit is.
- 1989-ben a kommunizmus után újra engedélyezték a líceum működését.

A község falvaiban az oktatási intézmények megalakulása:

- 1907-ben Zeteváralján magán népiskola, majd 1930-tól állami.
- 1942-ben Ivóban épül meg az állami iskola, amely 1960-tól nem csak 1-4 osztályt hanem 1-8 osztály működik.
- 1942-ben Sikaszóban, ahol egy tanerős osztály volt 1-4 osztályban, tehát vegyes osztály.

Zetelaka felosztása lakosokként

Mint minden faluban/községben, Zetelakán is elhatárolódik a lakónegyedenkénti élő emberek, és azok a részek csúfos elnevezései is, ami az ott élő embereket jellemezte, ami persze a mai napig fent maradt, de napjainkban már az emberi életvitel arányosan megoszlik a falu területén egy kivétellel. A Nagy-Küküllő elválasztja egymástól a székely illetve a roma nemzetiségű népet, ez a kezdetektől fent maradt ők a „gát megettiek”. Vannak a tófalviak, ott régen tavas rész volt, amit az emberek lecsapoltak és az emlékezet a térség sajátosságát őrzi. Ezen kívül voltak az alszegiek és a hegyiek (Zetelaka két vége). Napjainkban van még az új negyed, ami a mai társadalom új házait és családjait fogja össze.

Zetelaka központjában kezdetektől a fontos épületek emberek kaptak szerepet, hiszen a templom, a kápolna, a temető, a királybíró családi háza, a és a falubíró családi háza is ezen a részen helyezkedik/helyezkedett el. A zetelaki nép életében központi szerepet játszott mindig is a hit, az igazság és a tisztelet.

Zetelaka falubírója és családja

A történelmi feljegyzések szerint és a községben élő leszármazottak elmondása alapján elmondható, hogy e család mindig is jelen volt Zetelaka történelmében. Végig igazgatták 100-200 éven át megszakítás nélkül a községet „bíroságot viseltek”. Bíró Ferenc (a család leszármazottja) által begyűjtött és lemásolt irat (Székelyudvarhelyi levéltárból) megerősíti azt a feltételezést, hogy a család egyik tagja királybíró volt és bebizonyította azt is, hogy a község bírósági képviselője is volt. A budapesti szenátus tagjai választották meg Bíró Mihályt és a cím által minden szenátusi gyűlésen képviselte Székelyföldet és kérvényeket nyújtott be a nép hangjaként. A királybíró Bíró Mihály és egy baróti képviselő (talán a baróti bánya fontos szerepet töltött be a gazdaságban, akkoriban Barót nagyon gazdag város volt) minden évben részt vettek a budapesti, parlamenti

5. kép A gazdakör és állattenyésztő szövetkezett által megrendezett állatkiállítás oklevél Bíró Mihály részére 1909. okt.10.
forrás: Bíró Ferenc tulajdona

gyűléseken székely népviseletben, és a parlamentben mindig székely úrként voltak megemlítve.

Az okirat konkretizálja a család pontos származási lehetőségét is „BIRÓ (zetelaki). Valamint a zetelaki vár romjaihoz, úgy-e család múltjához is rege számba menő epizódok fűződnek, habár azok beigazolva nincsenek is, mindazonáltal a névváltoztatás régente gyakran fordulván elő, nincs kizárva, hogy e család tényleg a vár történetével szorosan összefüggő „Cselő” vezértől származik. Ismeretes, hogy a „Zeta” vára elsüllyedt (romjai ma is látható) „Zeta” a vár urának fia egyedül menekülven meg, Cselő Balázs harcosaihoz csatlakozott, reá bírván őket, hogy Cseleházát (most így nevezik) hagynák el s a jelenleg „Zetelakának” nevezett község helyére költözzenek. Itt Cselő (Csele) Balázs ivadékaival idővel a Csele nevet elvetvén, egy ideig csak a Balázs nevet viselték. Ezen Balázs család tagjai később 100-200 esztendőn át megszakítás nélkül biróságot viseltek, ennél fogva a Balázs vezetéknevet is elvesztették „Biró” lett a nevök.”

6. kép Biró Nándor és felesége Simonfi Anna 1961
forrás: Biró Ferenc tulajdona

Orbán Balázs néprajzkutató által feljegyzett Zetelaka történelmében is megjelenik a Balázs név, így elképzelhető, hogy az egyik leszármazott lehetett, aki megmentette a zetelaki népet a tatároktól. De sajnos más feljegyzés nem található.

Feljegyzések szerint 1602-1614 között még Balázs névként szerepelnek, 1712-ben már azonban a Biró nevet viselik.

Nagycsaládról beszélünk melynek több ága él, vannak, akik nevet változtattak az

idők folyamán. Biró Jakab (1753) és felesége Borbála unokája a királybíró Biró Mózes Mihály (1853-1927). Első felesége meghalt az esküvő(1876 szeptember 30-Kösztvényremete) utáni 2. évben tífuszban. Második felesége (1894) Simonfi Teréz született 13 gyermekük, amelyből ketten Mihály és Balázs szolgált az első Világháborúba életüket vesztették. Lajos a második Világháborúban vesztette életét és 2 újszülött a tífuszba halt bele. A többi gyermek családot alapított. Biró Mihály fontos szerepet vállalt Zetelaka mezőgazdasága, fakitermelése és állattenyésztése fejlődésében, hiszen több fajállatot hozatott be Magyarországról, amik tenyésztéséért elért eredményeként oklevelet is kapott. 100 hektár mezőgazdaság területe, 300-400 hektár magánerdővel rendelkezett és fafeldolgozó üzem csendes tulajdonosa volt, társa Klein

Zsigmond. Ipari vasutat építettek a könnyebb szállítás érdekében. Vadásztársulat elnöke volt, jószágai nagyjából 60 szarvasmarha, 300 juh, 20- 30 darab magyar szürke szarvasmarha, lovak.

Konok és büszke embernek mondják őt napjainkban is, egy kis történettel érvelve. Szekerezés közben két tökéletes vérvonallal rendelkező hollófekete lova elszaladt, amikor a szolgálai haza vezették a lovakat megkérte, hogy fogják, meg amíg ő ki nem hozta a fegyverét és a lovakat fejbe nem lőtte „Ilyen lovak nem kellenek! Lehet vinni a dögkútban.” 1910-ben kezdenek neki a zetelaki katolikus templom építéséhez beszerezni az alapanyagokat, Biró Ferenc elmesélte azt, hogy a templom alapjához a köveket Biró Mihály, adta amelyet kőfaragója faragott meg. Ezt bizonyítja az is, hogy a templom alapja és a családi sir is egy típusú kőből készült és a megmunkálás is egy kéz munkája. Emellett a család több papot és katonát nevelt, akik hűen szolgáltak a hazát és az egyházat.

Biró Nándor vitte tovább a családot, mint legidősebb fiúgyermek megváltva a többi testvértől a földeket. Első unokatestvérét vette feleségül Simonfi Annát 1936.június 21-én. 8 gyermekük született, amelyből ketten nem érték meg a felnőtt kort.

1944 körül, a második Világháború idején többször kellett menekülnön a család hol a német katonák, hol az orosz katonák átvonulásakor. Biró Ferenc elmesélte, hogy német katonák jöttek Zetelakára, nagyjából 2 hetet táboroztak itt, a családi ház udvarára is letelepedtek. Gyermekként izgalmas volt, csokoládékat adtak neki és testvéreinek, cserében hol tojást, hol más dolgokat kértek. „Gyöngyösbercire menekültünk a családommal és a szolgálakkal, akik már előre kihajtották a disznókat. A német katonák (60-100 fő) észrevették a tanyát, édesapám szótárral a kezében várta őket, a kommunikálás normálisan működött. A szomszéd tanyán élt egy idős néni, akinek 10-11 tehene lehetett, a németek egyet meg akartak venni a nénitől, de az nem adta. A katonák erre lelőtték az egyik jószágot és elvitték, megették. De nem volt mibe megkészsítés így a házunk elől elvitték a biliket, jajj édesanyám, hogy sírt értük. De másnap a katonák kimosva visszahozták és megköszönték.” Az orosz vonulás nem ment ilyen civilizáltan, az orosz katonák kiéhezve vonultak át Zetelakán kifosztva embereket, és persze a nőket sem kímélték.

1956-1959 között a kommunizmus hatására minden vagyont, földet, állatot, erdőt államosítottak megfosztva a családot társadalmi státuszuktól. Zsarolással az állam több földet, erdőt és a fafeldolgozót is elvett lemondási papír aláírásával, amiket sajnos a család nem tudott a rendszerváltás után sem visszaszerezni. Biró Mihály szépunokái, Biró Ferenc dédunokái Szabó Gréta Boglárka (2016), húga Szabó Anna Veronika(2018) és kis öccsük Szabó Gergely Simeon (2022), Biró Krisztián (2017), Sándor Zsombor(2020) és húga Jázmin(2023), illetve Kis Léna(2021) és Vojnikovic Ármin(2019).

Az utolsó királybíró és családja

Az utolsó királybírója Zetelakának Szabó Gergely, akinek leszármazottai a mai napig élnek. Szabó Gergely 1833-ben született, felesége Lukács Regina 1845-ben. Kilenc gyermekük született Károly 1861-ben, Dénes 1863-ban, Anna 1865-ben, Lajos 1870-ben, Berta 1872-ben, Nándor 1874-ben, Zsuzsánna 1877-ben, Endre 1880-ban és Gábor 1884-ben.

Haáz Ferenc Rezső (1883-1958) etnográfus és festő érdeklődését is felkeltette és az akkori családi házról festményt készített 1928-ban, amit a családnak ajándékozott.

A királybíró és családja több mint 200 hektár mezőgazdasági területtel, emellett több mint 300 hektár erdőterületi arányjoggal rendelkeztek. Földesúrként több családnak biztosítottak munkát - nemzetiségüktől függetlenül székely és roma származásúaknak egyaránt. A család a hagyományokhoz híven papot és katonát is nevelt. Az *Erdélyi Krónikában* megjelent cikk nagyon szépen leírja és bemutatja a Szabó család társadalmi helyzetét: „Még nincsenek adataink a besztercei Haberstumpf család vagyoni helyzetére nézve, azonban az bizonyos, hogy Károly

7. kép Haáz Rezsőfestménye (Zetelaka 1928). A festményen Szabó Gergely királybíró látható a székelykapunál népviseletben, a másik férfi ismeretlen. A padon Szabó Bernadett, Szabó Lajos harmadik felesége és a kisebbik gyermek Szabó Gergely a királybíró unokája.

Forrás: Szabó Gergely Jenő tulajdonában

8. kép Királybíró Szabó család körülbelül 1898-1899
Forrás: Szabó GergelyJenő tulajdona

esetben is előfordulnak a zetelaki Szabók, mint lófők és szabad székelyek. 1635-ben pedig a falubírák között találjuk a család egyik képviselőjét. A família tagjai a 19. században Udvarhelyszéken kívül is viseltek hivatalt, mint kerületi tartományi biztos, valamint főszámvevősegi tanácsnok. Szabó Gergely jelentős közeleti pályát futott be. Hosszú időn keresztül tagja volt a vármegye közigazgatási és törvényhatósági bizottságának, valamint a Ferenc József- rend lovagja is lett.”

9. kép Zetelaki Szabó család címere.
Eredeti példányról készült fénykép.
Forrás: Szabó Gergely Jenő tulajdona

gazdag családba házasodott, ami szintén hozzájárult családjának anyagi helyzetének megalapozásához. Ezt támasztja alá az is, hogy közvetlenül házasságuk előtt, egyik forrásunk “gazdag nőként” említi az akkor tizennyolc éves Annát. Szabó Anna 1868. szeptember 24-én született Szabó Gergely (1833-1923) és a máréfalvi származású Lukács Regina lányaként. A Szabó család évszázadokig Zetelaka egyik vezető családja volt, jelentős birtokkal és vagyonnal. A széki lustrákban és jegyzőkönyvekben, több

1925-ben Szabó Gergely volt királybíró gyerekei adományoztak a templomnak egy 173 kilós harangot, amelyet Höing Frigyes aradi harangöntő készíttette.

1956-1959 között a kommunizmus hatására minden vagyont, földet, arányjogot, erdőt államosítottak, így a család rossz sorsra került. Megkapták a kulák csúfnevet, ami a kommunista társadalomból való kirekesztést, csúfolódást, családdal szembeni erőszakot jelentette és persze nagyobb adót. A besúgók jobban figyeltek a családra, adózás néven rengeteg családi kincset vittek el, bútorokat, állatokat, ékszereket, amiket pénzzel lehetett kiváltani. Amikor már nem volt

mit elvigyenek akkor Szabó Bernadettet vitték el börtönbe.

Rendszerváltás után a családnak sikerült a földek és erdő arányjog 60% -át visszaigényelni. Viszont több területet felosztottak a kommunizmus idején az emberek között és családi házakat építettek rá, amit a rendszerváltás utáni román állam nem kártérített meg és szőnyeg alá seprert. A családi ház a kommunizmus idejében iskola és óvoda lett, amit a rendszerváltás után sem adott vissza az állam, majd a 2000-res évek során lebontatta a Zetelaki polgármesteri hivatal azzal az ürüggyel, hogy nem találták a tulajdonosokat és így ők döntöttek az épület sorsáról. Napjainkban a vagyon egyenlő részre osztódott a királybíró unokái általi megegyezés szerint. A királybíró Szabó Gergely utolsó leszármazottai a szépunokák Szabó Lajos felől, Szabó Gergely dédunokái: Szabó Gréta Boglárka (2016), húga Szabó Anna Veronika (2018), kis öccsük Szabó Gergely Simeon.

Zetelaka társadalmi életének változásai az évszázadok alatt

A község lakosságának életét az évek során nem csak a történelmi döntések viselték meg hanem a természeti csapások is. Kutatások és a feljegyzések szerint többször voltak járványok, árvíz, szárazság, tűzvész, saskajárások, amelyek nagyon befolyásolták az emberek megélhetésének és életük színvonalának körülményeit. Mikó Imre Erdélyi történelmi adatok című könyvében több középkori feljegyzés található amelyek beszámolnak a csapásokról és a ezzel járó károkról is. Az első ilyen feljegyzés 1530-as évek elején van amely nagyon nagy döghalálról számol be egész Erdély területén. 1586-ban nagy pestis járvány söpör végig a vidéken, majd 1623 és 1634-ben is. 1658-ban ismét kifosszák a tatárok Erdély falvait és nagyon sokat felégetnek. 1690-91-ben majd 1693-ban nagy saskajjárásról számolnak be nagyon sok falu és község területén, óriási pusztítást és kárt okozva a terméssel. Ezekben az években nagy éhínségről számolnak be olvashatjuk nagyon sok feljegyzésben.

Zetelaka társadalmi helyzete az 1800-as évektől kezdve napjainkig nagy változásokon ment keresztül. Kezdve a tatárjárásoktól, az első és második Világháborúig mind befolyásoló tényezők voltak. Az orosz és német katonák által hagyott nyomok az emberek lelkében és életében egyaránt kárt okozott. A Trianoni békeszerződés, amely Magyarországtól elvette Erdélyt és Romániához csatolta, a hirtelen nemzetváltás erőszaka, amely a magyar ajkú székely népet erőszakkal akarták románá alakítani. De több falu, község sikeresen megmarad magyar településként, mint például Zetelaka is, viszont sok település elrománosodott. 1817-18-ban óriási jégesők a termések több mint fele tönkrement rengeteg, ember halt éhen, mivel nagyon megdrágult az élelem. Feljegyzések szerint ebben az évben 1 véka törökbúza ára 14-15 forint volt és a búzának 17-18 forint, az

emberek a korpát is megsütötték. 1831-ben nagy kolera járvány több száz halottat hagyva hátra söpört át a vidéken. Majd 1837-ben rengeteg esőzés miatt lábszárközépig érő vízben aratták le a gabonát Deák Ferenc feljegyzései alapján. 1867. szeptember 25-én nagy tűzvész söpört végig a községen, 6 gazdaság pusztult el. 1898-ban ismét nagy tüzeset történt, amelyben 42 gazda vesztette el mindenét, épületeiket, takarmányaikat, állataikat. Viszont a legnagyobb tűzvész 1924. augusztus 21. csütörtökön történt, amelyről a Székely közélet 1924. augusztus 24. oldalán olvashatjuk: *„A helyszínen való széttekintés és tárgyilagos megállapítások alapján azonban szintén bizonyossá válik, hogy a pusztító tűz óriási volt, a leghevesebbek és a legnagyobbak egyike azok között, amelyek évtizedek óta vármegyénkben s a közeli vármegyékben előfordultak. A tűznek különösen gyorsasága, szeszélyes ugrásokkal való terjedése volt szokatlan és zavart okozó hatású. Erre már annak kitörése jellemző. Délután 4 óra tájban a Sebestyén Mózes Ferenc sütőkonyhájában (3 kisgyermek felügyelet nélküli játszadozása következtében) gyúlt ki a tűz, s innen a szél épületekben, a zöldellő gyümölcsfákon keresztül repítve, mintegy 200 méternyire vitte; másodiknak Ilyés Sebestyén Gergely házára a gyújtó sziporkát (...) Az oltásnak nagy hátránya volt az erős szél, a lakosság távolléte, akik csak másnap szereztek hírt és értek haza, a gyakorlatok hiánya (a csendőrség betiltotta a magyar vezényszavak használata miatt), a régóta használatlan fecskendők állapota. A tűz megállítása péntek reggelre sikerült, még délelőtt és délfelé is, mikor a községben kint jártunk mindenütt lángoltak fel oltogatni való, füstölő romok. Százötvennél több ház és hozzá tartozó három-négyannyi melléképület pusztult el, nagy részük úgy, hogy az épületek, kerítések helye is alig vehető észre a pusztta földön. Sok gabona, takarmány is a lángok közé veszett és rengeteg baromfi, melyek megszédülve futottak vissza a tűztengerbe. Emberek százai maradtak semmivel, kenyér nélkül. Tudnunk kell, hogy részükre az első anyagi segítséget: egy szekér kenyeret, a mindig áldozatra kész Szöllősi Ödön dr. szállította ki pénteken reggel. Ez volt az első lapjelentés Zetelakán történt katasztrófáról, a tragédia és gyász idejére hat hónapra szüntettek meg minden mulatságot és bezártatták a kocsmákat. Rengeteg gyűjtés és megmozdulás történt az egész vármegyében a község lakói számára, hiszen tél előtt álló leginkább mezőgazdasággal foglalkozó családok károsodtak.*

Zetelaka népét megtörte az 1918. november 26-án bekövetkezett papgyilkosság. Sebestyén Mózes plébános 1911-ben látott neki egy új templom, plébániaépület és leányiskola építtetésének, amíg az építkezések folytak a plébános fából készített magának plébániát. A bolsevista lázítók pénzt remélve betörték, és megölték a plébánost. Ez a tragikus esemény nagy hatással volt a zetelaki népre, megtörte őket.

A Biró és Szabó család közötti rivalizálás talán nem is volt igaz. Csak a falusi ember kíváncsisága lehetett, hogy számolták a szekereket, amikor terméseket hozták haza, vagy a tűzifát. Talán a két család jóban volt egymással, semmi sem kizárt, viszont sajnos nem tudjuk pontosan.

Megosztotta a közösséget a kommunizmus, egymás ellen fordította a zetelaki népet. Tiltva volt a vallásgyakorlás, a papokat elhurcolták és kényszermunkára ítélték, legtöbbjük bele is halt. Az embereket megfosztották vagyonuktól, jogaiktól, földjeiktől. Az állatok és termékek 70%-át be kellett szolgáltatni az államnak. Ebben az időszakban az emberek rettegésben éltek, hiszen bárkit bármikor elvihetett a securitate bármilyen ok nélkül. Azok az emberek jártak a legjobban, akiknek nem volt semmijük és be tudták magukat juttatni árulások által a hivatalokba analfabéta ként is. Ezek az emberek a máséból kaptak az állam által viszont, hogy nekik semmijük nem volt így ők önmagukat adták az államnak. A rendszerváltás véres volt Zetelakán, öngyilkos lett az egyik rendőr, viszont az állam tetteseket keresve ártatlanokat juttatott börtönbe. A kommunizmus idején épült a zetelaki víztározó is amelyet először a település helyére akartak, de végül Zeteváralja végében építettek sok embert kárral hagyva.

Napjainkban Zetelaka fiatalsága egyre növekszik, sok kivándorolt ember haza költözik. Sok fiatal család telepszik a faluban le. Csendes mégis mozgalmas, közel van Székelyudvarhely, de a Madarasi-Hargita is.

3.1 Zetelaka gazdasága

Napjainkban minden településnek és lakosságának igénye és elvárása a vidék fejlesztése. Tény, hogy mindenkinek mást jelent, mint fogalom, mint elvárás, de azért abban egyet kell, hogy érteni a lényeg a fejlődés és a fejlődés látszata. Hiszen minden község lakosságára és egy átlag emberi viselkedés forma, hogy az ember elvárja a fejlődésnek legyen látszata, hiába beszélünk róla, mutassuk be az embereknek, ha nem látják nem értik.

A gazdaság az emberi szükséglet, az emberi igények kielégítéséhez szükséges mindenképp tudatos tevékenységek rendszere. Folyamatos változáson megy át az emberi társadalom elvárásai és igényeihez igazodva. A gazdaság, mint fogalom több rétegen értelmezhető, hiszen családokra lebontva is teljes gazdasági képet kaphatunk, vagy akár vizsgálhatjuk község, ország vagy akár a világ gazdaságát is. Ha területi egységként vizsgáljuk, akkor egy község, térség gazdaságát vizsgálhatjuk vagy akár nemzetközi, illetve globális gazdaság az emberiség gazdasági tevékenységének összességét és ennek rendszerét.

Zetelaka gazdaságának kialakulása

Zetelaka gazdaságának fejlődéséről nem beszélhetünk évszámok és kormegújulás alapján, az itt élő emberek fő célja mindig is a mindennapi betevő megteremtése volt. A település területeinek adottságait kihasználva az egyszerű falusi ember az erdő és a föld megmunkálásával tudta biztosítani a megélhetőséget. Kezdetben, feljegyzések szerint nagyjából az 1700-as években zsindegyel fedett vályogházakban éltek a község területén belül, viszont a nyári munkák idején a családok nagy része akár egész időszakra ki költözött a községtől több kilométerre levő földjeikre ahol, legtöbbször kis csűr és egy kis ház állt. Ősszel a betakarított terméssel tértek haza. Nagy hangsúlyt fektettek a közmunkavégzésre, utak, hidak, sáncok rendbe tételére, amely feladatokat a köztisztviselők osztottak le általában 10-es csoportokra, azaz „tízesekre”. Ezen kívül a nagyon sok tűzvész miatt lassan megalakul a település tűzoltósága is sajnos kisebb nagyobb sikerrel.

A község gazdaságának, életszínvonalának feljegyzései leginkább az 1800-as évektől található meg. A hegyvidék és éghajlatnak megfelelően az emberek alkalmazkodni kezdtek a vidék ritmusához és megpróbálták megkeresni a megélhetőségeik forrását. Leginkább a fa, mint erőforrás és annak megmunkálása, feldolgozása volt számukra a legideálisabb mesterség. Ezek mellett igyekeztek a földet megmunkálni az állatok és önmaguk megélhetőségének biztosítására. A kiváltság, amellyel megajándékozta Bethlen Gábor fejedelem a községet 1622-ben nagyon

fellendítette a gazdaságot. Az adómentességen kívül is sajnos nagyon sok csapás érte a község embereit, de így is sziklaszilárdan megállták a helyüket és tovább küzdöttek az otthonukért, a hazájukért. A feljegyzések szerint nagyjából az 1300-as évek végén költözött a település a mostani helyére. Az első telepesek mintegy a községtől 6 km-re a mostani Csele (Cselekháza) területén volt, amelyet a tatárok az évszázadok során legalább kétszer égettek fel. Ezek mellett az állandó széljárás és vízhiány is nagy szerepet játszott ahhoz, hogy ott hagyják falujukat és a mostani helyére építsék fel újra otthonaikat. Más feljegyzések szerint csak az 1600-as évek végén költözött a mostani helyére a község, de ezt nagyon sok egyházi feljegyzés cáfolja, hiszen a település Zuthalaka néven már az 1300 évek végén megtalálható a pápai tizedjegyzékben, mint tekintélyes egyházközség szerepelt. Zetelaka egyháza Szent László korabeli. A mai templom előtt álló kőkeresztben vésvé *„Pro memoria hica edificatarum ecclesiarum. 1092-1914.”* . Az 1914-es év az új templom építésének dátumát jelöli.

Szándeczky Lajos és Jakab Elek: Udvarhely vármegye története című könyvében említést tesznek Zetelaka lakosságának gyarapodásáról, 1492-ben közel 60 fős település a körülményeihez képest két évszázad alatt szépen kiheverte a tatárjárást és gyorsan gyarapodtak. 1566. július 11. előtti feljegyzésekből kitűnik, hogy II. János király hadában szolgált Udvarhelyszék vármegyéből több lófő és főember, közülük 12-en zetelakiak voltak. 1614-ben általános összeírást rendeltek el, ebben az évben közel 380-400 lélekszám lehetett, mintegy 79 család. 1660-ban a híres tatárjárás idején, amikor közel 26 templomot raboltak ki és égettek fel, a tatárok meglátogatták Zetelakát is.

A templom a szomszéd épületekkel együtt elégett. 1775-ben tudta a nép újjáépíteni.

Nagyon sok szokás fennmaradt az évszázadok során, ezek mellett az 1900-as évek feljegyzései alapján ének és zenekara volt a községnek, emellett színjátszó köre, néptánc és népdalcsoporthoz. 1870 – es években már népkönyvtárral rendelkezett a község, vármegyében az első között. Egy igen szervezett községről beszélünk, melynek vezetősége a királybíró és 12 tanácsosa nagyon szépen megszervezték a község életében fontos szerepnek örvendett közmunkákat és erdő, legelő, szántó gondozását. Nagy hangsúlyt fektettek a források és patakok megőrzésére, tisztán tartására, a legelők fenntartására, az erdők gondozására és az utak, hidak minőségének megőrzésére. A 4. táblázatban láthatjuk az évek során milyen százalékban változott a község mező és erdőgazdálkodás.

Év	1879	1897	1960	1978
Erdő	67,3	66,8	54,64	51,4
Szántó	5,12	5,7	9,5	6,7

4. táblázat Az erdők és szántó területek aránya százalékban megadva.

Forrás: Deák Ferenc: Zetelaka népelet- gazdasági élet című könyv adatai alapján

Az 1800-as évek végére a község lakói hagyományokban, eszmékben és hitben gazdag életet

10. kép 1900 évek elején készült utca kép
forrás: Papp Klára tulajdona

éltek. Összetartásuk az évszázadok során kiállt minden nehézséget, ami az élet lejűkbe gördített és erősebb jobban összekovácsolt társadalom épült ki belőlük. Az idő teltével fűrésztelepek épültek, a fa kereskedés a Küküllő segítségével nagyon szép jövedelemforrássá vált. Ezek mellet nagyon híressé vált a községben faragott székely kapuk, a község legrégebbi székely kapu 1807-ben készült. A zsindeletetők készítése, amely gyártása és leszállítása által adómentességet élvezhetett a község a fejlődés céljából. Huszka József a kapu illusztrációját és feliratát is közli, egy díszes

oszlopos székely kapu. A kontyfa kiskapu fölötti részén „Anno 1807 die 26 juni”, a kiskapu ívén: „A bejövőnek szállás a kimenőnek békesség”. A nagykapu ívén pedig a következő volt olvasható : Ezen felálló kaput az Úristennek engedelmeből építteté Nagy József és felesége Bíró Borbára asszony. (Huszka József: A székely ház. Bp.1895).

3.2 Szövetkezet

A szövetkezeti elméletben és a jogi szabályozásban a szövetkezetek fogalmának sokfajta meghatározását találhatjuk meg, amelyek sokszor alapvetően különböznek egymástól. Ezek többsége általában a szövetkezet rövid összefoglalásaként született meg, s a szerzők próbáltak minden lényeges ismérvet besűríteni. Valójában ezek nem elégséges eszközök a szövetkezés lényegének feltárására, s főként nem azok közgazdasági szempontból. Ennek ellenére szükséges definiálnunk, legalábbis körülírnunk, hogy mit értünk szövetkezeten. Az amerikai elképzelés, amelyet a holland felfogás is tükröz, igen röviden megfogalmazva a következő (Barton [1989a] 1. o.). „A szövetkezet egy olyan vállalkozási forma, melynek igénybe vevői egyben tulajdonosai is annak és egyben igazgatják is azt, valamint a haszonból az igénybevétel alapján részesednek.” (Szabó G. Gábor Közgazdasági Szemle, LII. évf., 2005. január (81–92. o.)).

Zetelaki fogyasztási és értékesítési szövetkezet

A szövetkezetek tevékenységi köre: kis-és nagybani kereskedelem; vendéglátó-szállásadó és turisztikai tevékenység; ipari termelés és szolgáltatói tevékenység; mezőgazdasági termék felvásárlás feldolgozás és forgalmazás céllal; kulturális-sport tevékenységek szervezése a tagok és alkalmazottak részére; az alkalmazottak szakmai képzése; kulturális-sport rendezvények anyagi támogatása. A szövetkezeti mozgalom csirái már az 1800-as évek végén megjelentek községünkben. Ebben az időszakban a községi elől járás, majd 1888-tól a közbirtokosság megalakulásával, a közbirtokosság adott ki árendára bizonyos kereskedelmi tevékenységeket. Párhuzamosan működött a magánkereskedelmi tevékenység.

Zetelakán 1906-tól jegyezték a szervezett szövetkezeti mozgalom elindulását a „Kaláka” szövetkezet néven, több száz taggal (300 tagról tesz említést a korabeli jegyzőkönyv). Feljegyzés tanúskodik arról is, hogy 1928-ban Zetelakán több kocsmá, 11 bolt, 6 mézársház és 10 malom működött. 1935-től megjelent a „Hangya” szövetkezeti mozgalom, amelynek létezése a községi jegyzőkönyvek és irattári anyagokkal is igazolható. 1946-ban alakult meg a „Solidaritáse” szövetkezet 360 taggal, majd ugyancsak 1946-ban megalakult a „Muncitorul” szövetkezet 240 taggal.

1954-től szerveződött meg a zetelaki fogyasztási szövetkezet négy üzlettel és egy kocsmával, és megállíthatatlanul el kezdett bővíteni a szövetkezeti tevékenység egészen az 1980-as évek első

feléig. 1954-ben csatolták Zetelaka központhoz az ivói, sikaszóiés zeteváráljai boltokat, melyeket a zetelaki központ irányított és látott el áruval.

1957-1959 között működött az iskolaszövetkezet is azzal a szándékkal, hogy a diákok lássák, érezzék a szövetkezeti mozgalom értékét, súlyát. Párhuzamosan a szövetkezet feladatai közé került a munkásellátó üzletek tevékenységének megszervezése (Sikaszó, Ivó falvakban).

1963-tól cukrászda is működött Zetelakán.

1966-ban megépült Sikaszó faluban a vegyes üzlet és bodega. (Eladva 1992-ben).

1968-ban megépült a termelési-és szolgáltatási központ, ahol fodrászat,szabóság, fényképészet, órajavító, cipészet működött.(Részleges felújítás végezve2017-ben).Itt átlagban 16 személy dolgozott.

1969-ben felépült az emeletes áruház és élelmiszerüzlet (2012-ben virág park készítve, az épület felújítva 2016-2017-es években) majd 1975-ben a vendéglő (részleges felújítás 2017-2018-ban), az emeleten bár és könyves üzlet.

1977–1978-as években épült meg a sertéstenyészet épülete. Innen biztosítódott a sertés, nyúl és bárányhúsa vendéglátó üzletek tevékenységéhez.

1969-ben indult a csempekályha elemek gyártó kisüzem, melyet 1976-banbővített a szövetkezet és 1991-ig működött. (Eladva 2014-ben az omlás veszély miatt).

1979-ben épült meg az asztalosműhely (Eladva 2014-ben az omlás veszély miatt). Mind a kettő a lakosság kiszolgálása érdekében. Évente több száz cserépkályhát és nyílászárót készítettek ezekben a műhelyekben. A két műhelyben átlag 16 alkalmazott dolgozott.

1983-1989 között megépültek a zeteváráljai és tófalvi vegyes üzletek, melyeket alakosság közreműködésével sikerült felépíteni. Sajnos nagyon sokáig nyúzódott az építkezés és nem tisztázódtak a tulajdonjogi viszonyok sem, melynek nehézségei a mai napig is nyomasztják, anyagilag terhelik a szövetkezetünk tevékenységét.

A termelési- szolgáltatói hálózatban (beleértve a kőműveseket, ácsokat is) közel 50 alkalmazott dolgozott. Ezen kívül volt lófogatos, teherkocsi, sertéshizlalda, ahol 6 személy dolgozott. Az iroda személyzete átlag 8-10 személy között mozgott. A felsoroltak csak a szövetkezeti tagok bevonásával valósulhattak meg. A szövetkezet tagja lehetett minden 16 évet betöltött személy nemre, fajra, színre, nyelvre való tekintet nélkül, aki szóban forgó település lakója volt.

1986. év utáni időszakos fellendülések már nem tudták az 1960-1980-as évek közötti szintre visszaterelni a mozgalmat.

1985-86 után a lassú leépülés jelentkezik, ami 2010-ig tartott.

2010 után folyamatos javulás észlelhető, ami elsősorban az ingatlanok tulajdonjogi rendezésében, valamint az ingatlanok érték- megőrző modernizálásába mutatkozik meg. Ez érhető tetten a központi épület felső szárnyának modernizálása, a virágos park és parkoló kialakítása, a volt bár felújítása, a vas-vegyi üzlet udvarán lévő garázs és pincemodernizálása, a mikro-komplexépületének részbeni modernizálása, az ingatlanok alatti területek visszaszerzése és telekkönyvbe jegyzése. Ebben a tevékenységben kiemelkedően jól teljesítettek Ilyés György, Lukács Anna a szövetkezet operatív vezetői és a tevékenységüket folyamatosan segítő igazgatótanácsok valamint a szövetkezet mellett működő ellenőrző bizottságok.

Kis-és nagybani kereskedelem terén a fogyasztási és értékesítési szövetkezet biztosította a lakosság alapélelmiszerekkel és a szükséges ipari árukkal (háztartási eszközök, építkezési anyagokkal, ruházati termékekkel, mezőgazdasági tevékenységekhez szükséges eszközökkel való ellátását). A vendéglátó kereskedelmi tevékenység keretei belül valósult meg bizonyos fokig a közétkeztetés, szórakoztatás, a turizmusba bekapcsolódó lakosság kirándulásainak, szállásolásának megvalósítása, rendezvények szervezése: falunapok, gyermeknapok, családi, ünnepek, szövetkezeti napok stb. Az ipari termelés és szolgáltatói tevékenység volt a legsokrétűbb. Ezen a téren termény feldolgozás (a lakosságtól felvásárolt mezőgazdasági és állati eredetű termények és termékek) és értékesítés a vendéglátó üzleteken keresztül (kocsmák, vendéglők, cukrászdák). Ugyanakkor szerszámnyeleket, szerszámokat, szabóság és kötődék által készített ruházati termékeket is forgalmaztak üzleteiken keresztül. Bútorkészítés, cserépkályha elemek készítése, cserépkályhák építése. A szolgáltatási hálózat sem volt elhanyagolható, mivel ezeken keresztül biztosították: fodrászati és borbély tevékenységeket, ruházati termékek javítását a szabóságok és cipészetek munkáján keresztül, rádió- tv-órajavítást, háztartási gépek- eszközök javítását, építési munkálatokat, cserépkályha építés, javítás, lakások festése- meszelése stb. Sport és kulturális rendezvények szervezése elsősorban a saját alkalmazottak részére, de a tagság bevonására is törekedtek. Nagyon fontos szerepe volt a fogyasztási szövetkezeteknek a szakmai képzés terén. A szövetkezet által folytatott tevékenységekre az országos szövetkezetek szövetsége gondoskodásán keresztül szakképző iskolák működtek szinte minden tevékenységi ágra, ahol lelkes és hozzáértő személyeket képeztek ki. Sajnos, hogy ez a fontos tevékenység teljes egészében megszűnt az utóbbi 20- 30 év alatt.

Mezőgazdasági termelő szövetkezet (kollektív)

A kollektivizálás eredeti értelmében a közösségi tulajdonba vételre vonatkozik, azonban Romániában a kollektivizálása mezőgazdaság szocialista átszervezését, a paraszti magángazdaságok erőszakos felszámolását és területükből mezőgazdasági nagyüzemek (termelőszövetkezet) kialakítását jelenti.

A politikai vezetés célja a mezőgazdasági szektorban a jövedelem-elvonás, a tervgazdálkodás bevezetése, a tulajdonviszonyok átrendezése, a vidéki árutermelés és forgalom ellenőrzése, és kollektív gazdaságok megalakítása volt.

A romániai kollektivizálás harmadik utolsó szakasza az RMP II. kongresszusával kezdődött. A kongresszus egyik célja az 1956–1960. évi, második ötéves terv irányelveinek kidolgozása volt. 1956. december 27–29-ei plenáris ülésen a kollektivizálás további folytatásáról döntöttek. Ekkor módosították a mezőgazdasági politikát: a beszolgáltatási rendszert felváltották a szerződéses felvásárlási rendszerrel, ennek lebonyolítására a szövetkezeteket és az állami kereskedelmi szerveket jelölték ki. Könnyítették a mezőgazdasági termékek szabad forgalmát is. A kollektivizálás tekintetében a meglévő kollektívek és társulások megerősítésére fordítottak figyelmet, illetve azok létszámának növelésére. Az intézkedések eredményeképpen 1956–1958-ban 876 kollektívet és járadékos mezőgazdasági termelő szövetkezetet, és 4618 mezőgazdasági társulást alakítottak. A mezőgazdaság szocialista szektora az ország szántóterületének 81%-át foglalja el, felszámolták a kulákságot. (Előre 1960. június 21. (3932. sz.) 2–4. László Márton)

Ezen folyamat eredményeként könyvelhető el Zetelaka község kollektivizálása is 1961-62 évek folyamán.

A szűkebb értelemben vett kollektivizálás folyamata a Székelyföldön is az országos trendeknek megfelelően alakult. 1949. március 3/5-én hirdették meg a *kollektív gazdaságok* megalakítását. Ezekben a tagok földterületei közös tulajdonúvá váltak, és tagosították őket: a falu legjobb termőterületén mérték ki annak megfelelő nagyságú földterületet, a magángazdák pedig a határ távolabbi és rosszabb minőségű területein lévő földekkel kárpótolták. Ennek megfelelően a *földcsere-jegyzőkönyvek* aláírása nagy ellenállásba ütközött. A földekhez hasonlóan a mezőgazdasági termelőeszközök és háziállatok is közös tulajdonúvá váltak- ezek összegyűjtése az egyik legnépszerűtlenebb intézkedés volt. A tagok 25-50 ár területet kaphattak saját használatra, és saját gazdaságukban megtarthattak bizonyos számú háziállatot. A leendő tagokat a helyi kezdeményező bizottság, pártszervezők és pártaktivisták próbálták hosszú beszélgetések során meggyőzni a közös gazdaságok előnyeiről.

A kollektív gazdaság tagok 60-80 fős brigádokat alkottak (a brigádos irányításával), ezek lehettek mezei-, zöldséges-, állattenyésztési- stb. brigádok. Minden munkafázist meghatároztak munkanormákban (az a mennyiségű munka, amit egy munkanap alatt egy munkás elvégez). Majd ezt átszámították munkanap-egységekre, és ezek arányában osztották ki a termést és a pénzjövedelmet a tagoknak. A gazdaságok adminisztratív személyzete pénztárosból, raktárosból és egy számvevőből (socotitor) állt.

1958-ban is a fő hangsúlyt a mezőgazdasági társulások alakítására fektették, amelyek területe az év folyamán megötszöröződött, taglétszámuk megháromszorozódott. A megalakítási csúcsideszak az év utolsó három hónapjára esett, valószínűleg a novemberi, kollektivizálási témájú RMP plenáris ülésével összefüggésben. Ekkor alakult Zetelakán is a társulás kb. 150 gazdaság bevonásával.

1959-től gyorsították fel a kollektivizálást még jobban: az év során a mezőgazdasági társulások területe megduplázódott. Új nyomásgyakorlási módszer a gazdák elleni csoportos per volt. Az így elítéltek bűne az volt, hogy tiltakoztak a mezőgazdasági társulások kollektív gazdaságokká alakítása ellen - azaz nem akartak földjük tulajdonjogáról lemondani.

1961-ben alapvetően a mezőgazdasági társulások kollektív gazdaságokká alakítása zajlott. 1961. február 1-én a MMAT-ban a teljes kollektivizálható földterület 79,14%-a a „szocialista szektorhoz” tartozott. Az utolsó nagy kampány 1961. február és 1962. márciusa között zajlott, ekkor alakult meg a tartománybeli kollektív gazdaságok 55%-a. A MMAT-ban 1962 márciusában fejezték be a kollektivizálást.

A kollektívekben csak a tagok dolgozhattak, csak különleges esetekben vehettek igénybe külső munkaerőt, vagy bizonyos szakképesítésűeket (agronómusok, kőművesek, asztalosok, stb.). A gazdaságok adminisztratív személyzete pénztárosból, raktárosból és egy számvevőből (socotitor) állt. Minden év elején termelési tervet állítottak össze, hol, miből, mennyit fog termelni a gazdaság. Minden munkafázist meghatároztak munkanormákban (az a mennyiségű munka, amit egy munkanap alatt egy munkás elvégez). A kiszámítást a vezetőtanács végezte, a Mezőgazdasági Minisztérium ajánlása szerint. A normákat átszámították munkanap-egységekre, és ezek arányában osztották ki a termést és a pénzjövedelmet a tagoknak. A pénzjövedelem maximum 5%-ig fizethettek külső személyeket, és 10–15%-ot az állóalapba utaltak. Évközben a tagok pénzbeli előleget kaphattak, de csak maximum 50%-át a teljes évi illetményüknek. Terményelőleget a cséplés megkezdése után kaphattak, de nem többet, mint a kicséplelt gabona 15%-át. Rendkívül fontos előírás volt az, hogy a kollektív tagjai az alapítás után 3 évvel kiléphettek a közös gazdaságból. Az RMP KV 1949. március 3–5-i plenáris ülésének határozata. 1949: Statutul model al gospodăriei agricolecolective (A kollektív gazdaságok minta-

alapszabályzata <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument/47561>). 1950. Egy tehenet vagy bivalyt, két borjút, egy malacos kocát, összesen 10 juhot és kecskét, korlátlan számú háziszárnyast és nyulat, 15 méhkaptárt. László Márton • A kollektivizálás menetrendje és modelljei Székelyföldön

A kollektívek élmunkásainak 1953. május 21–23. között tartott kongresszusán egy új kollektív gazdaság minta-alapszabályzatot szavaztak meg, ez az előzőnél kimunkáltabb volt. Kisebb lett a család használatában maradó földterület (20–30 ár), tartalékalapokat létesítettek a gyengébb termésű évekre, szigorították a pénzfelhasználás feltételeit, maximálták az ügyvezetés költségeit, segélyalapot létesítettek, az állóalap-részesedése nem változott. A tagság érdekeltségét hivatott növelni az előírás, mely szerint, ha egy brigád a tervezett termésnél nagyobb terméseredményt ér el, jövedelemelosztáskor a tagjai plusz munkanapegységeket (és jövedelmet) kaphattak, annyi százalékban, amennyivel túlhaladták a termést. A tervezett termésnél kevesebbet nyújtó brigádok esetében 10%-ig terjedő munkanapegység-levonást rendelhettek el.

Az RMP KV 1956. július 16–17-i plenáris ülésének határozatában ajánlásokat fogalmaztak meg a kollektívek alapszabályzatának módosítására. Ajánlották egy havonkénti, de legalább negyedévenkénti pénzbeli előleg bevezetését, mellékgazdaságok létesítését (zöldségeskertek, szárnyas-, sertés-, tejgazdaságok) azért, hogy a kollektív egész évben eladható termékeket állítson elő. Emellett ajánlották a segélyalap felemelését 2-ről 4%-ra. De a legnagyobb változás a tagfelvételt érinti: ajánlották az állammal szemben „lojális” magatartású kulákok felvételét a kollektívekbe.

1966. március 7–9-én ismét egy új minta-alapszabályzatot fogadtak el. Ekkora már a kollektíveket mezőgazdasági termelő szövetkezetekké nevezték át. Eszerint a mezőgazdasági termelő szövetkezeti családok maximum 30 ár földterületet kaphattak használatra, és csak abban az esetben, ha teljesítették a gazdaságban az előírt minimális munkanap-egységet (80 munkanap-egység). A mezőgazdasági termelő szövetkezet kiszélesíthette tevékenységét (építkezési, eszközjavítási, terményértékesítési tevékenységekkel). A jövedelemelosztás terén egy bizonyos határig arányosabbá tették a tervtúlteljesítés után járó pluszjövedelmet (a munkások a munkaterv túlteljesítésének százalékarányában kaptak nagyobb részesedést, de szalmásgabona esetében maximum 15%-ig, más növényeknél maximum 60%-ig). A következő, 1977. október 4-én kihirdetett új mezőgazdasági termelő szövetkezet alapszabályzat lecsökkentette az ezekben tag családok egyéni parcelláját: 15 árban szabta meg annak nagyságát, természetesen az előírt munkanapegységek ledolgozásához kötve annak kiutalását. Jelentős az a korlátozás is, mely szerint annak a mezőgazdasági termelő szövetkezeti tagnak, akinek két lakóház volt a tulajdonában, egyiktől meg kellett válnia.

1966. 346 sz. rendelet, BO nr. 105/1977, 1977. október 4. A jövedelemelosztásnál a legelterjedtebb bérezési módszer az ún. „globális akkord” (acord global) volt. Ennek lényege, hogy a bérezést – elvileg – a termeléshez kötötték. A bérezés lehetett a termésmennyiséghez $fi \times$ árral kötött, tervtúlteljesítés esetén vagy arányos többletbérezést, vagy termésmennyiséget adtak. Emellett létezett munkanorma szerinti, munkaidő szerinti, és jövedelemarányos bérezés is.

1983. március 28-án egy újabb mezőgazdasági termelő szövetkezet alapszabályzatot közöltek. A fölös munkaerővel rendelkező mezőgazdasági termelő szövetkezetek munkás csoportokat kellett ki alakítsanak, amelyeket alkalmi munkákra kellett elszerződtenni állami gazdaságokhoz, építkezésekhez, erdőkitermeléshez. Egy másik újdonság, hogy a mezőgazdasági termelő szövetkezet elszórt, nem tagosítható területeit 3–5 éves időtartamra kiutalhatták a tagoknak, akik a termés 50%-ig terjedő részesedést kaptak a megműveléséért.

Látható, hogy a kollektív mezőgazdasági termelő szövetkezet alapszabály módosítások a családi használatra kiutalt terület nagyságát érintették, amelynek maximális nagysága 50 árról (1949) lecsökkent 20–30 árra (1953, 1966), majd 15 árra (1977, 1983). Emellett ez a háztáji terület nyomásgyakorlási eszközzé vált a kollektívvel/mezőgazdasági termelő szövetkezettel szembeni kötelezettségek teljesítésének kikényszerítésére. Munkaszervezés szempontjából brigádok, és (azokon belül) munkacsoportok léteztek.

1977-től alapszabályzatban is szabályozzák egy kisebb munkaegység, a család-csoportok (grupe de familii) létét. A jövedelemelosztás központilag szabályozott munkanormák szerint történt, amelyeket munkanapegységekre számítottak át. Ez a rendszer a mennyiségi szemléletet helyezte előtérbe a minőségi rovására. Ez a tendencia minden alapszabály-módosításkor erősebbé vált, és az 1977-ben bevezetett „globális akkord” elvileg összekötötte a kettőt, de az (államilag) garantált minimálbér negatív terméseredmények esetén megakadályozhatta a túlzott jövedelem kiesést. A jövedelem kifizetésének módja is rugalmasabbá vált: míg a kollektivizálás első éveiben csupán évente egyszer, (előlegosztással kétszer) volt kifizetés, pár éven belül bevezették a negyedévenkénti, majd havonkénti jövedelemelosztást.

Elmondhatjuk, hogy mind a kétszövetkezetesítés forma (fogyasztási és értékesítési szövetkezet; mezőgazdasági termelő szövetkezet vagy kollektív) nagy tömegeket mozgatott meg, de a lakosság társadalmi megbomlását a mezőgazdasági termelő szövetkezet (kollektív) idézte elő. A kollektivizálástól számíthatjuk a lakosság eltántorodását a szülőfalvakból és a városok fele húzódását, a régi hagyományos életvitel feje állítását, a falusi közösségek szétbomlását, amire Zetelakán tetőzősként jelen volt a mezőgazdasági két tulajdonforma: kollektív és magángazdaság. Ugyanis azok a gazdaságok, akik nem álltak be a kollektívbe ki lettek szorítva a falu gyengébb mezőgazdasági területeire, a szélekre, ahol jobban ki voltak téve a vadkároknak, a szélsőséges

időjárásnak. Ez a társadalmi szemléletükben is szakadást jelentett. A kollektívbe beállított gazdaságokból sokkal könnyebben indultak a városok fele dolgozni és lakni a család tagjai, míg a magángazdaságok családtagjai jobban kötődtek a faluhoz.

3.3 Közbirtokosság

A székely közbirtokosságok erdeinek és erdős legelőinek nagysága a 20. század első felében fölöttébb változatos képet mutatott. Akadt példa 100–200 holdas kis közbirtokosságokra, de előfordultak 4000–5000–9000 holdas közbirtokosságok is. Nyilvánvaló, hogy jelentőségük, gazdasági súlyuk, falun belüli szerepük összefüggött az általuk kezelt közbirtokok nagyságával. Azoknak a kis falvaknak, amelyek például Udvarhelyszék nyugati felén, vagyis a Hargita- és a Görgényi-hegység havasaitól távol feküdtek, meg kellett elégedniük 100–200–300 holdas közerdővel. Ráadásul ez a közerdő néha a falutól nagyon távol, a belső határtól elszakítva, úgy nevezett második határként, szigetszerű folt gyanánt terült el valamelyik havasban, más helységek havasai között. Ezzel szemben a Hargita-, a Görgényi- hegység, a Csíki-havasok, a Gyergyói-havasok közelében fekvő nagy lélekszámú falvak közbirtokosságai legtöbbször több ezer holdas erdőt és erdős legelőt mondhattak magukénak a havasban. Azok az erdők és erdős legelők, amelyeket a 20. század első felében a székely közbirtokosságok birtokoltak, korábban, a 17–19. században, legtöbbször a faluközösségek, vagy a 2–3 falut összefogó egyházközségek, a „megyék” kezelésében segítették a falvak népének életét. (Bárh János 2001)

Zetelaki közbirtokosság

11. kép Zetelaki Közbirtokosság
<https://www.kozbirtokossag.ro/>

A zetelaki közbirtokosság székhelye Románia, Harghita megye, Zetelaka község 272 szám. A községhez tartozó településeken található munkapontok:

- Sikaszói munkapontján a Lomousin hús marha farm, 7hektár málnaültetvény.
- Küküllőmezőn a törtkő és a diszkő bányászat.
- Ivóban a fenyőfa csemetekert.
- Zetelakán a gyümölcsbegyűjtő és gyümölcsfeldolgozó üzem.

A Zetelaki Közbirtokosság a Zetelaka községhez közigazgatásilag hozzátartozó Zeteváralja, Deság, Ivó, Sikaszó és Küküllőmező települések területein helyezkedik el. 9500 ha erdős területen és 2000 ha legelőn gazdálkodik. A község lélekszáma 5643 fő, a közbirtokosságnak 2700 tagja van, ami azt jelenti, hogy szinte minden család képviselve van benne. Arányjog szerinti képviselétről beszélünk, szavazattól és osztaléktól függő, hogy hány hektár közbirtokossági tulajdonrészrel rendelkeznek a személyek.

Jogilag 1886-ban alakult és működött a II. világháborút követő államosításig, a rendszerváltás után 2000-ben alakult újra. Alapszabályzat (statut) van megfogalmazva, amelyben a cikkek szigorúan előírják a jogszabályok betartását és általános rendelkezésekre, a vezető szerveire, a Zetelaki Közbirtokosság közgyűlésére, a szakértői személyzetre és gazdasági tevékenységére.

Vezető szervei:

• 9 vezetőtanács tag• 1 elnök• 8 tanácsos• 3 póttanácsos• 3 cenzor	}	a közgyűlésen az arányjoggal
rendelkező tulajdonosok
választanak meg titkos szavazással
4 évre
<ul style="list-style-type: none">• alkalmazottak (nem választott személyek) | | |

Alkalmazott személyek:

- ügyvezető igazgató,
- erdőfelelős,
- pénztáros,
- könyvelő,
- 2 irodai munkás,
- gyümölcsfeldolgozó üzem vezetője + 4 munkás,
- szezonmunkások,
- marhafarmon 4 munkás,
- 3 személy traktor illetve gépkezelői munkás.

A Zetelaki Közbirtokosság Székelyföld legnagyobb és legjelentősebb vagyonnal rendelkező közbirtokossága. Fontos szerepet vállal a Tízek szövetségében, ahol a 10 környékbeli közbirtokosság mozgalomként működik és céljuk az egész Székelyföldi gazdaság megszervezése és fejlesztése. Tehát a Zetelaki Közbirtokosság egyik fő célja a község fejlesztése, fenntartása és ellátása. Ugyanakkor következetesen és nagy szaktudással folytatnak erdőgazdálkodást, vadgazdálkodást, támogatják a mezőgazdasági termelést és a hozzátartozó szolgáltatásokat. Megszervezi a homok, a kő és kavics kitermelést építkezési célokra. Részt vesz a víz elvezetési munkálatok végzésében, bejáró utak építésében, folyamatosan feljavítja az erdei utakat, hidakat. Ezek mellett jövedelmező gyümölcsfeldolgozót üzemeltet, amely képes feldolgozni az erdőkből begyűjtött terményeket, a málna és áfonya ültetvényeket termett gyümölcsöket plusz a gazdák saját termésüket is feldolgozza.

A vezetőtanács havonta egyszer ülésezik, amelyet az elnök három nappal azelőtt hív össze általában írásban a napirendi pontok feltüntetésével. A rendkívüli üléseket legkevesebb 24 órával azelőtt kell összehívni. Az ülések legkevesebb hét tag jelenlétében határozatképesek. A döntéseket a jegyző a vezetőtanács külön könyvébe (jegyzőkönyv) rögzíti, amelyet minden közbirtokos megtekinthet, észrevételeit a könyv második felében rögzítheti. A döntéseikért a vezetőtanács tagjai egyetemlegesen felelnek.

A közgyűlést 10 nappal a gyűlés meghatározott időpontja előtt hívják össze, mindig feltüntetve a napirendi pontokat. A közgyűlés kétharmadát képviselő közbirtokosok jelenlétével határozatképes. A közbirtokosok kérésére a napirend végén egyéb kérdések megvitatása is szerepelhet (Asociatia Composesorat Zetea, Statutum, 2000).

Zetelakán tíz éves ütemterv írja elő az erdőgazdálkodást. A erdőgazdálkodást a 96/1996 számú Kormányrendelet előírása szerint végzi, amely szabályozza az erdőrendészetet és a Nemzeti Erdőalap gazdálkodást. Csak és kizárólag a katasztrófa írja felül az ütemtervet. Általában ilyen esetekben újra tervezik az egészet. Ilyen eset lehet a széldöntés, tűzvész, ezek mind felülírják az ütemtervet. A közbirtokosság az erdői gondozásával, a fái kitermelésével majd a rönkök eladásával mind helyi cégeket biz meg és adja el nekik. A kitermelést és a rönkök eladását mindig licitálással bocsájtja eladásra csakis helyi cégek körében ezzel is támogatva a helyi gazdaságot.

2015-ben a közbirtokosság kérelmet nyújtott be a Forest Steward ship Council (FSC) nemzetközi non-profit szervezetnek és kérte a csatlakozást, tagságot, mint olyan identitással rendelkező cég, amely termékei a környezetvédelem és a szociális szempontok alapján működik. Komoly átvilágítások, képzések és kritériumok betartása után megkapta a közbirtokosság erdői a FSC minősítést, így az erdők nemzetközileg elismert minőségnek örvend. 1993-ben alakult meg a Forest Steward ship Council (FSC) független szervezet (Felelős Erdőgazdálkodás Tanácsa vagy Erdőgondnoksági Tanács), hogy világ szinten változtasson az erdőgazdás és megtartás fontos szerepeiről ezzel is védve a környezetet.

A Zetelaki Közbirtokosság létesített egy úgynevezett Zetabir K.F.T. –t, amely a gyümölcsfeldolgozót üzemelteti. Évente a külső behatások ellenére szépen teljesít az üzem, közel 8 tonna fekete áfonyát, 22 tonna gombát, 7 tonna málnát dolgoznak fel évente. Plusz ezek mellet saját préselésre is igénybe vehető a présgép. Jelenleg lekvárok, szörpök, gyümölcslevek, gombasavanyúságok vannak piacon.

Ezen kívül Uniós pályázattal sikeres és termésben gazdag 5 hektár területen ültetett málnással és 2 hektár területen áfonyával rendelkeznek.

A közbirtokosság tulajdonában van egy húsfarm is, amely célja a helyi termékek előállításának növelése és az Uniós pályázati pénzek lehívása az APIA (: Mezőgazdasági Kifizetési és Intervenciós Ügynökség) állat és terület utáni támogatás lehívásával, ezzel is fejlesztve a község gazdaságát. Jelenleg a farm 130 (anyaállat) törzskönyvezett Limousine hústípusú szarvasmarhával gazdálkodik, tenyész és vágóállatként is hasznosítható. A hegyvidék miatt a község gyepre alapozott állattartást gyakorol legeltetés formájában, a 2000 hektár területből 1700 hektárt támogat az APIA.

3.4 Zetelaka gazdasága napjainkban

Zetelakán jelenleg 187 vállalkozás van nyilvántartásba véve a (Zetelaka Polgármesteri Hivatalának adatai, 2021). Sajnos nincs nyilvántartás arról, hogy ezek a vállalkozások munkaereje hány százalékban teszik ki a község lakóit, ezért is nagyon nehéz felmérni a helyi munkaerő-piaci szükségleteket, ez lehet az oka annak az általános jelenségnek, hogy a község területén nincsenek összhangban egymással a munkaadók elvárásai és a munkaerő szakképzettsége. A község

Ágazat	Cégszám (%)	Forgalom (%)
Kereskedelem	14,40%	11,60%
Komplex ipar	2,90%	1,60%
Könnyűipar	12,90%	45,60%
Szellemi szolgáltatások	7,90%	2,00%
Egyéb szolgáltatások	7,20%	1,20%
Szállítás	9,40%	13,20%
Építkezés	7,20%	10,80%
Mezőgazdaság	18,00%	8,60%
Bányászat	0,70%	0,10%
Szállodák és vendéglátás	19,40%	5,30%

5. táblázat. Zetelaka község foglalkozás szerkezete százalékban
forrás: ZETELAKA KÖZSÉG FENNTARTHATÓ FEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA 2015-2020

vállalkozói szerint az aktív munkaerő nagy része szakképzetlen munkaerőnek tekinthető. Azok a szakmunkások, akik a helyi vállalkozásokban dolgoznak 40-50 év körüliek, a fiatal felnőttek körében ugyanis szinte teljesen hiányoznak a szakemberek.

Zetelaka község mezőgazdasága leginkább az állattartásra összpontosít, kevés szereppel bír a növénytermesztés, a felmérések alapján a szántóföld terület nem haladja meg az 50 hektárt. Ez nagymértékben köszönhető a jelenlegi EU támogatási normatíváknak, amely jobban támogatja a legelőket és kaszálókat, mint a termesztett területeket. Ezért fontos, hogy a meglévő területeken a gazdálkodás megmaradjon, akár infrastrukturális fejlesztésekkel, mint például mezői utak kialakításával és karbantartásával.

	Terület (km ²)	Százalék (%)
Teljes közigazgatási terület	189,7	100,00%
szántó	10,7	5,60%
egyéb mezőgazdasági terület	65,8	34,70%
erdő	106,7	56,20%
egyéb nem mezőgazdasági terület (pl. beépített területek, utak, folyók)	6,5	3,40%

6. táblázat. Területhasznosítás szerinti megoszlás (km²/%)
 Forrás: Zetelaki Polgármesteri Hivatalának adatai alapján, 2022.

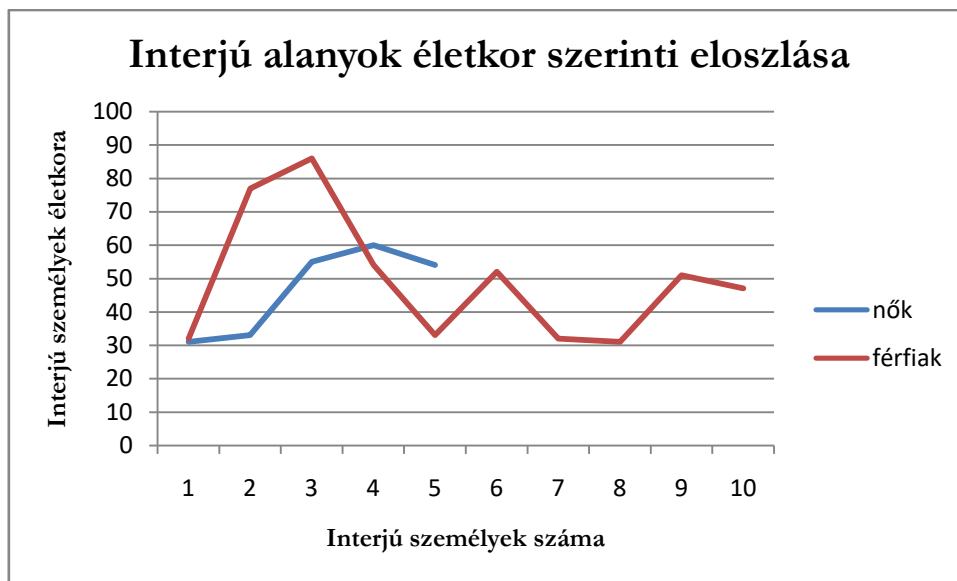
4. Vizsgálati eredmények és értékelésük

Tizenöt személyt sikerült megkérdezni. Ezen kívül sikerült a Zetelaki közbirtokosság elnökét is kérdezni, aki nagyon szívesen válaszolt a kérdéseimre és igyekezett nagyon sok információt megosztani velem. Az első kérdés alatt megismerhetjük az interjú alanyokat koruk, lakhelyük, végzettségük és foglalkozásuk szerint. A tizenöt személy közül öt nő és tíz férfi ezt szépen mutatja a 3. ábra is.

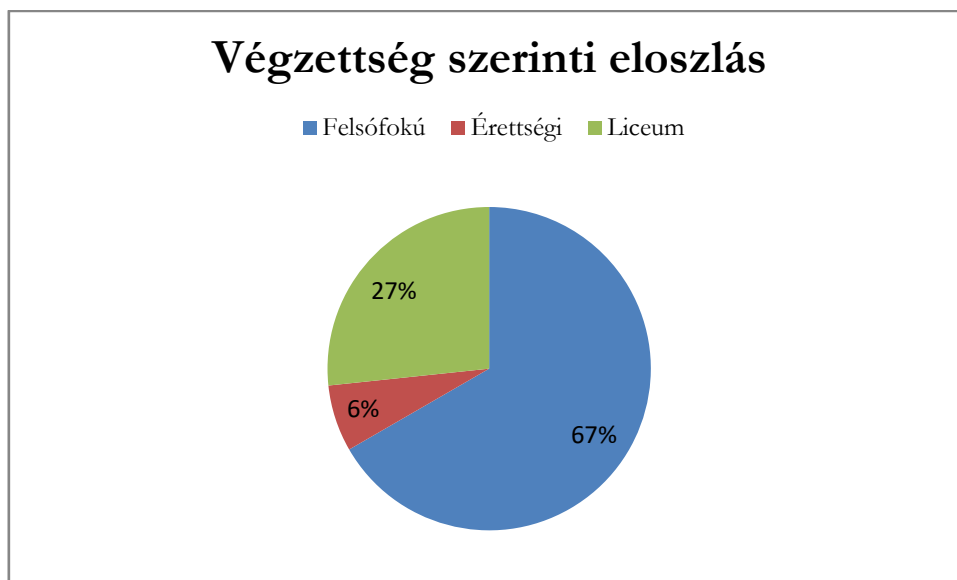
3. ábra. Interjú alanyainak nemek szerinti eloszlása százalékban
forrás: saját szerkesztés

A férfiaknál a jellemző korcsoport átlagban az 50 év. Az idősebb generációk nehezen adják át az arányjog tulajdonjogát gyermekeikre, utódjaikra. A nők átlag korcsoportja 47 év. A korosztály szerinti eloszlást nagyon szépen mutatja a 4. ábra is ahol nemek szerint osztottam el a korcsoportot.

4. ábra. Interjú alanyok kora nemek szerint
forrás: saját szerkesztés

A megkérdezettek közül 10 személy rendelkezik felsőfokú végzettséggel, 1 érettséggel és 4 tizenkét osztályal. Nagyon szépen megmutatja az 5. ábra is százalékban az eloszlást.

5. ábra Interjú alanyainak végzettség szerinti eloszlása
forrás: saját szerkesztés

A második kérdésnél: „Mi a véleménye Zetelaka községről, mint lakhelyéről?” Mind pozitív és mély érzésekkel tele leírásokat kaptam, hogy miként érznek az emberek otthonaik, községük

íránt. *„Mint lakbely, szép helyen élünk. Örvendünk, hogy 99 százalékan magyar és székely emberek laknak, akik a székely hagyományokat és a viseleteket őrzik még mindig. Szépen fejlődő község.”* (Biró Ferenc). , *„Zetelaka község az évszázadok során, hasonlóan nehéz körülmények között létezett, mint általában a székelyföldi falvak, talán sokszor nehezebb feltételek között, mivel kevés megművelhető mezőgazdasági területtel rendelkezett. Ez az állapot valamikor az 1880-as évek végén változott némiképp, a közbirtokosságok megalakulásával, vagyis amikortól a község minden lakója egyszerűbben juthatott tűz- és szerszámfához. Párbuszamosan jövedelmi lehetőséget is biztosított a tűzifa és műfa kitermelésén és értékesítésén keresztül. Ez az állapot eltartott az 1960-as évek elejéig, amikortól kényszergetni kezdték a lakosságot a társulás majd a kollektívbe történő beállásra. Középiskola szerveződött a községben, ami, nagyot lendített a tanulni akaró gyermekek képzésén, világlátásán. Emlékezetem talán ettől az időszaktól élénkebb, mivel ezt már konkrét résztvevőként éltem meg, vagyis dolgozhattam a társulás illetve a kollektívban, és a többi fiatalal együtt részese lehettem a község kulturális életének. Ebben az időszakban talán több lehetőség kínálkozott a közösségi élet megélésére. 2000-től, ahogy a közbirtokosság a valamikori mintájára újrászerveződött, megváltozott a lakosság élete. Nagy lendülete indult a falusi turizmus, ami részben a közbirtokosságra is alapozott, egyre inkább tükröződött a közbirtokosságtól kapott osztalék a lakosság életvitelében. Mindezeket alapul véve, nyugodtan kijelenthetem, hogy Zetelaka község, esetenként jobb feltételekkel, mint a 12 km távolságra lévő Székelyudvarhely. Úgy gondolom, hogy aki itt él, érdemes megbecsülnie a községet egészében: lakosság, gazdaság és persze a természeti adottságokkal együtt.”* (Ilyés György). Ez a két interjú alatt adott válasz nagyon szépen tükrözi a község szellemét, hogy valójában mi is jellemzi igazán a községet, mi mindenben ment keresztül és még is itt van, jelen van. Hagyományaiban, elveiben gazdagon megtartva eszméit és örökölt tulajdonait. Nagyon szépen megválaszolják a kérdést mind és szinte ugyan ez a mondandója. A válaszok mind azt tükrözik, hogy mint a község lakosa milyen fontosnak tartják a községet és, hogy miért érzik otthonnak a települést.

A harmadik kérdés: Mi fogalmazódik meg Önben a község fejlődésével kapcsolatban? Nagyon sok érdekes választ kaptam negatív és pozitívokat egyaránt, nagyon jó meglátások és fejlődési lehetőségeket. Inspirálhatnak, vagy akár egy kiindulási pontok is lehetnek az emberek és a vezetőség számára is egyaránt. *„Első gondolatom, hogy van, határozottan van fejlődés. Egy ismeretlen útutazó természetesen ezt nem érzékelheti, hiszen csak a pillanatnyi helyzetet látja, viszont összehasonlítva a '90-es, 2000-es évekkel a falu, a község állapotát, látványos a fejlődés.*

A mezőn dolgozó embereket felváltotta a gép, tehát a gazdaságból nem csak a megélhetésre lehetett fordítani pénzt, hanem a gépek beszerzésére és fenntartására is. A mindennapos használatban lévő úthálózat nem épült ki jobban, viszont a meglévők minősége sokkal jobb, aszfalt került több utcára is. A község tudott pénzt fordítani régi épületek felújítására vagy újak építésére (templom, kultúrotthon, bölcsőde, iskola). Megannyi példát lehetne felhozni a fejlődés kimutatása mellett, de összegezve a „képlet” csak annyi, hogy sikerült megtartani/fenntartani a

régit, legalább egy lépéssel előrébb vinni és a nyereségből olyanra is fordítani, ami konkrét hasznát nem termeli." (Szabó Bernadette), " *Egy lelassult folyamatot látok, kevés lehetőséggel a fiatalok számára akik itthon szeretnének maradni, úgy a fizikai mint a szellemi munkalehetőségek szempontjából.*" (Balázs Arnold) , " *Néhány pontban hogy kívánni valót még a község fejlődése. Egy ilyen például a fiatal házasok építési engedélye köré görgetett akadályok, főként azoké, akik mondjuk itt születtek...A kommunizmus alatt elkobozott területek vissza nem szolgáltatása több esetben negatívumként értékelhető, mert ez szerintem hozzá járulhatna a község fejlődéséhez. A sok külföldön megkeresett pénz itthoni felhasználása, befektetése is szebbé tette a falut. Az iskola sajnos lefele értékelődött, ami eddig elméleti líceumként működött sok éven keresztül, most kénytelen volt csak szakiskolai oktatási osztályokat indítani.*" (Biró Jolán) . A válaszokból nagyon sok minden kikövetkeztethető. Ilyen például az önkormányzat tovább fejlesztése, saját tulajdonú székhely kialakítása, megvásárlása. A törvények által az emberek segítése akár a kommunizmus rendszerben történt elbirtoklásokkal kapcsolatban, akár a jelenleg is működő telekkönyvezések, amelyek pályázat alapúak, mégsem sikerült teljesíteni, így a megye a községre szabott feladat megoldására egy bucaresti céget küldött, ami miatt sok ember földjének méretei lecsökkentek a helytelen, nem megfelelő felmérések miatt. Az építkezési engedélyek több hónapos csúszása és magas taxa. Az emberek elmondása szerint maga az önkormányzaton belül vannak, szervezési és akár továbbképzési gondok. Ezen kívül a járdák és utak takarítása, amelyek több válaszban is megjelennek.

A negyedik kérdés: Ön szerint Zetelaka gazdasága milyen irányban alakult az elmúlt évek alatt? Ön mit ért a község gazdasága alatt? Milyen erőforrásokat? A kérdésre kapott válaszok igencsak vegyesnek mondhatóak. A megkérdezettek nagy része olyan gazdasági hiányosságokat, vagy kiaknázatlan résekre hívja fel a figyelmet, ami elgondolkodtató. " *A község gazdasága nagyon visszaesett, mert régebb úgy a földek után nem kaptak támogatást, nem volt az embereknek fizetése. Meg kellett munkálják a földeket, állatokat kellett tartsanak ahhoz, hogy biztosítani tudják a mindennapi betevőt. Jelenleg a gazdaság szinte teljesen vissza van fogva, szinte senki nem foglalkozik földműveléssel, habár van egy két KFT amelyik több birtokot, földet bérel vagy felvásárol és megműveli.*" (Biró Ferenc), " *Az évek alatt nagyon sok gazdasági problémába ütközött nem csak a község, hanem az egész globális gazdaság. A koronavírus minden gazdaságban ott hagyta a nyomát. Most látom, hogy kezd vissza kapni a község a lendületét, ami mindig is jellemezte. Kezd fellendülni ismét a turizmus, ami az egyik leginkább aktívan működő szolgáltatás és erőforrása a községnek. A faipar az, ami itt nálunk még igencsak jelentős számban működik.*" (Sándor Enikő) Minden kérdező pozitív irányt mutatott a fejlődéssel kapcsolatban. Viszont a hiányosságok is szembe tűnnek, nagyon sok esetben hangzott el a község hiányosságainál a mezőgazdaság ezen belül is a föld megmunkálásának hiánya, ami automatikusan vonzza magával a vadgazdálkodást, mint problémát.

Az ötödik kérdés: Mi a véleménye a Zetelaki Közbirtokosságról? Erre a kérdésre adott válaszok alapján mindenki meg van elégedve és jó véleménnyel van a közbirtokossággal kapcsolatban. Hiszen egy fejlődő szervezetről beszélünk, amely évről évre szembetűnő fejlődésen megy keresztül. *„Egy közösségi szervezet melyet ősünk saját vagyonuk összesítésével hoztak létre, hogy gazdasági egységet alkosson mellyel stabil gazdálkodást tudtak ki alakítani. Napjainkba is egy erős gazdasági szereplő mivel a környék legnagyobb erőterületein gazdálkodik, de sajnos csak a nyersanyag termelés az elsődleges feladata. Az elmúlt években nem zárkózott fel egy iparág kidolgozásában ahol végterméket készítenek akár fából akár húsból akár erdei gyümölcsből. A község legnagyobb gazdasági potenciállal rendelkező szervezete, amit egy széndarabként látok mivel nincsen kiaknázva lehetősége sok munka vár még a gyémánt eléréséig.”* (Bíró László). *„Csak jót lehet elmondani róla. Szépen fejlődik minden szempontból, úgy az erdősisítés, mint az állattenyésztés, a csemeték is. Fa iskolája van. Minden szempontból szépen fejlődik, halad. Szépen irányítja a vezetőség. Az erdő fenntartása a célja az erdő gondozása. Az erdők szépítése megőrzése, a legelők pedig állatfenntartást biztosítják.* (Bíró Ottó)

Hatodik kérdés: Meséljen a közbirtokosság szervezetén belüli tevékenységekről, amelyek ön szerint fontosak és, hogy ön milyen kapcsolatban van jelenleg a birtokossággal. *„A közbirtokosságon belüli tevékenységek szerintem nagyon sok mindenre kiterjednek. Nagyon sok projektben részt veszek, szerepet vállal és anyagi támogatásokat ad. Ezek mellett nagyon sok pályázatot bíz le, ami szintén nagyban hozzá járul a fejlődésekhez. Nem rég fejezték be a központ felújítását, amit szintén az önkormányzattal karöltve tervezték meg és vittek végbe. Meg kell, említsem a gyümölcsfeldolgozó sikereit is, hiszen most nyert meg ismét egy pályázatot, ami a marketingre összpontosít.”*, *„Fontos az erdőgazdálkodás, hiszen ez az alapja a közbirtokosságnak: fakitermelés, fafeldolgozás, tűzifa biztosítása, csemeteültetés, a vízünk gyűjtőhelyeinek rendszerben tartása stb. A legelő gazdálkodás nem elbanyagolható, mivel biztosítja az állatállomány létét. A kettő együtt eredményes vadgazdálkodást segít elő, amennyiben az e téren dolgozók szakmailag és érzelmileg is odafigyelnek a lakosságérdekeire. Lehet, hogy enyhe túlzás, de a lakosság több mint 25%-a a közbirtokosság megléte alapján él, illetve akár 35% is tehető azok aránya akik jövedelmük több mint 50%-t a közbirtokosság működésén keresztül biztosítják. Tagja vagyok a közbirtokosságnak, de ez nem jelent elfoglaltságot.* (Ilyés György) A válaszokból kitűnik az, hogy igen meg vannak elégedve a tevékenységével, de vannak olyan meglátások is és vélemények is amelyek szerint nagyon sok erőforrás kiaknázatlan. Ha az arányjoggal rendelkező tagokat válaszaik alapján nézzük, látnak olyan dolgokat, ami maga a szervezeten belül másképp működik ezért is nagy segítség volt a vezetőségen belül is figyelemmel venni a válaszokat, amelyek például Boros József elnök elmondása szerint: *nem lehet minden erőforrást teljesen kiaknázni a fenn tartás és gondozás is a szervezet szerepei közé tartozik, ami talán az alapja az egésznek.*

Hetedik kérdés: Ön szerint milyen hatással van a Zetelaki Közbirtokosság a község életére?

„Nagyon jó hatással van, a közbirtokosság adja a tűzifát, építő anyagokat, úgy, hogy a lakosságnak legalább 80 százaléka rá van szorulva a közbirtokosság segítségére. A közbirtokosság is úgy szereti, hogy aki tagjai azokat segítse. Az állatokra is ad segílyt, hogy fenn tudják tartani a legelőket. Zetelakának viszonylag ez a legnagyobb megélhetősége.” (Bíró László). A kérdésre kapott válaszok egyhangúan azt a teljes egyetértést adja, hogy a község életében a birtokosság az emberek számára egy megélhetési alap, az arányjog hozzájárulásával, a legelő támogatásával, a tűzifa támogatásával, az állatok utáni támogatásával.

Nyolcadik kérdés: Az Ön véleménye szerint, milyen irányban kellene, haladjon a Zetelaki közbirtokosság a közel jövőben? Milyen konkrét javaslatai vannak?

„Véleményem szerint a Zetelaki közbirtokosság ezen a vonalon kellene, hogy maradjon, olyan szakképzett emberekkel dolgozzon, mint, ahogy eddig is tette, hiszen nagyon szépen látszik az eredménye az erdőkön, a farmon, a málna és áfonya ültetvényeken. Konkrét javaslataim nincsenek, hiszen folyamatosan fejlődő szervezetről beszélünk. Szerintem ezen a vonalon kellene haladjon tovább.” (Simó Erzsébet), „ Az irány egyértelműen a fejlesztés a feldolgozó ágazatban, akár a meglévő ágazatokra támaszkodva akár újrahazsnosítás terén mivel ez a jövő. Az én véleményem az, hogy beruházásokat kellene elindítani, európai uniós forrásokból ahol végterméket tud készíteni és ezt a terméket értékesíteni, a nyersanyag rendelkezésre áll. A meglévő ágazatokat fejleszteni szintén külső források bevonásával azért, hogy a saját tőke megmaradjon, és a pénzforgalom biztosítva legyen. Ehhez viszont egy komoly szakapparátusra is szükség van az új projektek lebírására, kivitelezésére és elszámolására. Ehhez szükség van olyan humán erőforrásra, akik egyetemi végzettséggel rendelkeznek és tapasztalatuk is van ezekben a projekteken.” (Balázs Arnold) Volt pár érdekes észrevétel, ami jó kiindulása lehet egy nagyobb fejlesztésnek, beruházásnak is. A kérdésre kapott válaszok alapján a kérdezők nagy része a meglévő ágazatok tovább fejlesztését mondta, viszont vannak ennél összetettebb javaslatok is.

5. Következtetések, javaslatok

A kutatásaim és vizsgálataim során nagyon sok személlyel és annál is több feljegyzéssel találkoztam. Az otthonom történelmi és gazdasági vizsgálata számos olyan információt sodort elő, amelyek eddig nem vettem figyelembe, vagy nem is tudtam a létezéséről. Mindig is tudtam, hogy Zetelaka réginek mondható község, de az, hogy ennyire nyomon tudtam követni a fejlődését nagy hatással volt rám. Vizsgálataim során nagyon sok érdekes információnak lettem gazdája és ezek mellett mások szemével is láthattam a mostani helyzetet, a község fejlődését, és amit még kellene fejleszteni. Ezek mellett nagyon szépen kimutatható, hogy milyen fontos szerepet tölt be a község életében és gazdaságában a Zetelaki Közbirtokosság, hiszen a község legnagyobb erőforrásának mondható szervezet támogatása öleli körül a község mindennapjait nagyon színessé és gazdaggá téve a község gazdasági, szociális, kulturális életét.

Az interjúk által és a közbirtokossági elnökkel folytatott beszélgetés alapján egy nagyon érdekes következtetésre jutottam. Az emberek, mint szervezeten kívüli tagok, aminek a hasznát elég nagymértékben élvezik nem mindig értik a belső rendszer működését. Több megkérdezett személy közül észre lehetett venni, hogy igazából ők elmennek a záró gyűlésekre, de nem igazán értik vagy nem igazán érdekli őket a fejlesztések haladása. Inkább mondanám azt, hogy számukra a látszat a lényeg, nem az, hogy most milyen pályázatok, vagy projektek folytak egész évben. Mindenki a végösszeget nézi az évi elszámolás végén, és nem veszik számba a fejlesztésekkel való költségeket is. Vagy érzékelhető egy másik véglet is, akik túlbuzgón igyekeznek megmondani külső szemmel, hogy mit kellene, tegyenek a nagyobb fejlődés és jövedelemforrás érdekében. Viszont a két véglet közt is közép tökéletesen tükrözi az emberek okos meglátásait, amik nagyon fontosak a község fejlődésében. Ezen kívül az önkormányzat működésével való kérdéseknél érezhető volt az elégedetlenség nagyon sok téren is. A rend és tisztaság hiánya, a vízrendszer működése, az önkormányzat személyzetének hozzáállása, az oktatás minősége és még sok egyéb kíván maga után még újítást és javítást.

Összességében kijelenthetjük, hogy Zetelaka egy fejlődő község, amelynek legnagyobb gazdasági forrása a Zetelaki Közbirtokosság.

6. Összefoglalás

Véleményem szerint Zetelaka községnek területfejlesztési és vidékfejlesztési szükségletei, igényei magasak. Urbanisztikai, települési fejlődések mindenképp fontosak, a lakosság igényeinek, elvárásainak eleget kell tenni. Mindenki érdeke, hogy a közösség fejlődéseken menjen át a jobb életszínvonal elérése érdekében. Jobb környezet, jobb élet. Az önkormányzat alkalmazkodása és támogatása a civil szervezetek irányába, az oktatással, a kultúrával és egyéb már megvitatott problémák megoldásával fejlődhet karöltve a Zetelaki közbirtokosságot. Jobb viszony kialakítása, anyagi és szellemi támogatása minden olyan személy, szervezet felé, amely a település jólétéért tenne. A Zetelaki közbirtokosság támogatása a község életében egyszerűen szükségletté vált már az évtizedek során. A nép tulajdonát képező szervezetről beszélünk, amely fenntartja és fejleszti a községet minden téren. A kultúrát támogatja, az oktatási intézmények tűzifa ellátását biztosítja, az egyházat támogatja, utakat javít, az önkormányzatot támogatja, ezek mellett, események és személyek támogatása.

Vizsgálatom és kutatásom alatt megismerhettem a község történelmi hátterét, a lakosság életének körülményeit, a gazdasági helyzetüket és, hogy hogyan építették ki a községet, és hogy fejlesztették az évszázadok alatt. Vizsgálatom alatt megismerhettem a lakosság által fontosnak vélt problémákat, véleményeket és ezek ismeretében arra a következtetésre jutottam, hogy Zetelaka község a Zetelaki Közbirtokosság és az által nyújtott támogatás nélkül nem lenne, azon a szinten ahol van. Az önkormányzat által történt fejlesztések lassú ütemben működnek és a már meglevő dolgok fenntartására nagyobb hangsúlyt kellene, hogy fektessen. A közbirtokossággal, mint szervezettel az emberek nagy része teljesen meg van elégedve és szerintem is egy nagy ütemben fejlődő szervezet, amely nagyon szép irányban alakítja és fejleszti biztonságosan a tulajdonban levő dolgokat.

Egy olyan Zetelakát szeretnék, ahol mindenki büszke a településére, ahol a legfőbb identitásokkal felvértezett, rendszer működik. Ahol a fiatalság, a civil szervezetek támogatva vannak. Ahol az ötleteket meghallgatják, engedik kibontakozni a személyeket és nem kényszerítik bele egy szürke életbe. Ahol az emberek büszkék a hagyományaikra és megtanítják a gyermekeiknek is. Olyan községet szeretnék, amely tiszta, ahol nem kell megszólítani senkit, hogy ne dobja el a szemetet, ahol minden közszolgálat elérhető, van víz, áram, szennyvízelvezetés, személyszállítás, a község minden településén, aszfalt úton lehessen közlekedni. Mindenki tulajdona tisztázva van és a saját nevére van írva. A fejlesztések ne menjenek a termelések kárára, legyen vadgazdálkodás, hogy az emberek ne kelljen, rettegjenek a vad támadások miatt, ne kelljen a kukoricásból, búzásból, pityóka földekből kikergetni a vadakat. Azt a termelői települést

szeretném viszont látni, mint ami 20 évvel ezelőtt volt, ahol nem volt felhagyva a szántó földek, minden területen kukorica, búza, pityóka várta a betakarítást. Ősszel megint szeretném hallani a malmok hogyan, őrlik a megtermelt búzákat és mindenki a saját termését értékesítheti. Egy olyan település az álomom, amely önfenntartó, nincs szüksége a gyors ételekre, a szupermarket áruláncára, ahol a saját termés sokkal fontosabb, mint ezekbe a nagy áruházakban levő termékek. Ahol a gyermekeink még tudják mit jelent kint a mezőn lenni. Megdolgozni a saját termés szüreteléséért. Érezi azt a felszabadító érzést, amikor a kamrába teszed be az eltett saját élelmiszereket. Azt a bizonyos biztonságérzetet, amik ilyenkor felszabadulnak az emberben, a büszkeséget és a hálát. A hálát a földért, az ételért, az egészségért és a munkáért. Hálát, hogy egy muromért nem kell már üzletbe küldeni a gyermeket, hanem csak hátra a kertbe és látni, ahogy fut szembe a szülővel, hatalmas mosollyal az arcán és ahogy suppog a csizma a lábán és lóbálja a sáros murkokat. Az a bizonyos érzés, amikor hálásak vagyunk Istennek, hogy mindenünk meg van, amire csak szükségünk lehet.

Egy ilyen községet szeretnék otthonomnak, amely fejlett, viszont hagyományaiban gazdag. Ahol megfontoltan döntünk a település fejlesztéséről. Ahol a célok tiszták és biztosak és nem kell rettegnünk a jövő képétől. Ahol az emberek tanultak, mindenki tudja saját feladatát és értékeit.

Köszönetnyilvánítás

Hálás vagyok elsősorban a családom támogatásáért, a lányaim türelméért, akik panasz nélkül elfoglalták magukat a közös játszás helyett, az újszülött kisfiamnak, aki csendben néha ordítva jelezte, hogy neki is kell az időből és persze a férjemnek, aki nélkül nem sikerülhetett volna. Óriási köszönet lelki és egyéb támogatásokért az én legkedvesebb sógornőmnek, aki nélkül szintén nem lennék itt, a nagyon sok éjszakai beszélgetésnek, ami újabb erőt adott.

Nagyon szépen köszönöm mindazoknak, akik támogattak a kutatásokban, a sok adatért és információkért, hogy egy elég teljes képet kaphassunk otthonunkról.

Nagyon szépen köszönöm Lukács Gábor konzulens tanár úrnak a végtelen türelmét és segítőkészségét, habár a határidő és az utolsó pillanatok embere voltam.

7. Irodalomjegyzék

- Areopolisz : Történelmi és társadalomtudományi kutatócsoport VII (Udvarhelyszék Kulturális Egyesület Székelyudvarhely 2007)
- Bárh János: Székely közbirtokosság a 20. század első felében
- Dávid László A középkori Udvarhelyszék művészeti emlékei (Kriterion könyvkiadó Budapest 1981)
- Deák Ferenc: Zetelaka I Táj és ember, Székelyudvarhely, 2000. június 20. , A szerző kiadása
- Deák Ferenc: Zetelaka II Népélet- Gazdasági Élet, Székelyudvarhely, 2000, A szerző kiadása
- Deák Ferenc: Zetelaka III Oktatás és helytörténet, Székelyudvarhely, Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Deák Erzsébet 2010
- Hankó Vilmos: Székelyföld [Magyar Elektronikus Könyvtár - MEK-10784]
<https://mek.oszk.hu/10700/10784/>
- Huszka József: A székely ház(Bp.1895).
- Orbán Balázs: Székelyföld leírása, X. Udvarhelytől Zetelakáig, Első Erdélyi kiadás 1991
- Sociatia Composesorat Zetea, Statutum, 2000
- Szabó G. Gábor Közgazdasági Szemle, LII. évf., 2005. január (81–92. o.)
- Szándeczky Lajos és Jakab Elek: Udvarhely vármegye története (Az Athenaum irodalmi és nyomdai r.t. könyvnyomda Budapest 1901)
- Székely közélet 1924.augusztus24. 24. oldal
- Wass Albert: *Részkegyő -Hagyatéék*, XVIII. fejezet, 248-249. old., Kráter Műhely Egyesület, 2002
- ZETELAKA KÖZSÉG FENNTARTHATÓ FEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA 2015-2020
- ifj. Szabó Gergely Jenő Zetelaki Közbirtokosság tanácsstag
- Ilyés György Szövetkezet vezetőségének tagja
- Szabó Bernadette
- Biró Ferenc Zetelaki Közbirtokosság egyik alapítója
- Boros József Zetelaki Közbirtokosság elnöke

- <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument/47561>
- http://epa.oszk.hu/02600/02608/00525/pdf/EPA02608_SZK_1923_30.pdf?fbclid=IwAR29IYBW2kZHpnYkit2dSKRRwWZycsKKNTlaAhNfzJIMzZkOclnLLZ0xXI
- munista.uralom.id%C5%91szaka
- <https://erdelyikronika.net/2017/08/a-szekelyudvarhelyi-haberstumpf-csalad/>
- <http://www.zetelaka.com/>
- <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/ErdelyHelysegnevTar-erdely-bansag-es-partium-torteneti-es-kozigazgatasi-helysegnevtara-1/telepulesek-1C9/z-1843/zetea-186A/>
- <https://mek.oszk.hu/04800/04804/html/16.html>
- <http://madarasihargita.ro/allatvilag/>
- eloszekelyfold.ro
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Zetelaka#/media/F%C3%A1jl:Josephinische_Landaufnahme_pg178.jpg
- <https://gallery.hungaricana.hu/hu/SzerencsKepeslap/1372751/?img=0>
- <https://www.kozbirtokossag.ro/>
- http://www.minden-ami-magyar.hu/pecset_right.php?m=23&n=2
- <http://statisztikak.erdeystat.ro/adatlapok/zetelaka/>

8. Melléklet

Interjú

Tisztelt arányjoggal rendelkező Hölgym/Uram!

Szabó Timea vagyok, a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem végzős hallgatója.

A szakdolgozatom témája Zetelaka gazdaságának kialakulása, a Zetelaki Közbirtokosság, mint gazdaságfejlesztési erőforrás. Kérem, járuljon hozzá vizsgálódómat eredményesebbé tételéhez válaszai által.

1. Kérem, pár mondatban mutakozzon be. (Neve, életkora, lakhelye, végzettsége, foglalkozása.)
2. Mi a véleménye Zetelaka községről, mint lakhelyéről?
3. Mi fogalmazódik meg Önben a község fejlődésével kapcsolatban?
4. Ön szerint Zetelaka gazdasága milyen irányban alakult az elmúlt évek alatt? Ön mit ért a község gazdasága alatt? Milyen erőforrásokat?

5. Mi a véleménye a Zetelaki Közbirtokosságról?

6. Meséljen a közbirtokosság szervezetén belüli tevékenységekről, amelyek ön szerint fontosak és, hogy ön milyen kapcsolatban van jelenleg a birtokossággal.

7. Ön szerint milyen hatással van a Zetelaki Közbirtokosság a község életére?

8. Az Ön véleménye szerint, milyen irányban kellene, haladjon a Zetelaki közbirtokosság a közel jövőben? Milyen konkrét javaslatai vannak?

NYILATKOZAT

Alulírott Szabó Timea, a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Georgikon Campus, Vidékfejlesztési agrármérnök szak nappali/levelező* tagozat végzős hallgatója nyilatkozom, hogy a dolgozat saját munkám, melynek elkészítése során a felhasznált irodalmat korrekt módon, a jogi és etikai szabályok betartásával kezeltem. Hozzájárulok ahhoz, hogy Záródolgozatom/Szakdolgozatom/Diplomadolgozatom egyoldalas összefoglalója felkerüljön az Egyetem honlapjára és hogy a digitális verzióban (pdf formátumban) leadott dolgozatom elérhető legyen a témát vezető Tanszéken/Intézetben, illetve az Egyetem központi nyilvántartásában, a jogi és etikai szabályok teljes körű betartása mellett.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: 2023 év május hó 8 nap

Hallgató

NYILATKOZAT

A dolgozat készítőjének konzulense nyilatkozom arról, hogy a Záródolgozatot/Szakdolgozatot/Diplomadolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A Szakdolgozatot/Diplomadolgozatot záróvizsgán történő védésre javaslom / nem javaslom.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem

Kelt: Keszthely, 2023. év április hó 30. nap

(dr. Lukács Gábor)

Belső konzulens